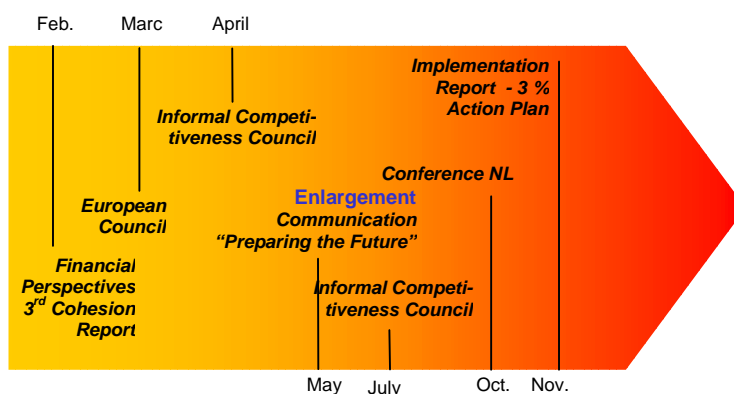

1. AZ EURÓPAI UNIÓ TUDOMÁNY- ÉS TECHNOLÓGIAPOLITIKÁJA

Az Európai Unió gazdaságpolitikájának reformja ráirányítja a figyelmet a kutatás és a technológiai fejlesztés fontosságára. A lisszaboni folyamat célja, hogy az Európai Unió 2010-ig a világ legdinamikusabban fejlődő, legversenyképesebb országává váljon. Ennek érdekében az egyik legfontosabb feladat, hogy a barcelonai határozat értelmében a nemzeti összterméknek (GDP) legalább 3%-át fordítsák kutatásra, de számtalan egyéb erőfeszítést is kell tenni többek között a kutatásirányítás, az innováció, a technológiai fejlesztés, az oktatás és képzés, valamint a gazdasági szerkezet és szabályzórendszer átalakítása terén, úgy a közösség, mint a tagországok szintjén. A Bizottság a beszámolási időszakban számos kezdeményezést tervezett igazodva a Tanács üléseihez (1.1. ábra).

1.1. ábra Az európai kutatáspolitikája fejlesztése: fontosabb események 2004-ben (Saragossi, 2004)

Az Európai Unió kutatáspolitikájának formálásban az Európai Bizottságon kívül jelentős szerepe van az Európai Tanácsnak és az Európai Parlamentnek is, továbbá a döntések meghozatala az ő hatáskörükbe tartozik. Az Európai Parlament inkább a közösségi érdekek szószólója, míg a Tanács fórumai a nemzeti érdekek érvényesítésének színterei.

Az Európai Tanács G-14 Kutatási Munkacsoportja, valamint G-15 Egyesített Kutatási és Atomkutatási Munkacsoportja rendszeresen tárgyalják a Bizottság kutatással és technológiafejlesztéssel kapcsolatos előterjesztéseit. Előkészítik továbbá a Versenyképességi Tanács, illetve az Európai Tanács kutatási témájú napirendi pontjaihoz a határozati javaslatok tervezetét, amelyeket a COREPER munkacsoport hagy jóvá, mielőtt a Tanács napirendjére kerülnek. A G-16 Tudományos és Műszaki Kutatási Bizottság¹ a Tanács és a Bizottság közös fóruma, amelynek elsődleges feladata a vitatott tudománypolitikai kérdések összehangolása. A Bizottság tagjai a tagországok kutatási minisztériumainak magas rangú tisztviselői, elnöke a Kutatási Főigazgatóság főigazgatója, titkárságát pedig a Tanács biztosítja.

Az Európai Parlament Ipari, Kereskedelmi, Kutatási és Energiaügyi Bizottsága² készíti elő a Parlament kutatási ügyekkel kapcsolatos határozatait. Kutatási ügyekben (így pl. a többéves keretprogramok előkészítésében, stb.) az Európai Parlament legtöbbször a Tanáccsal együtt ún. közös döntési eljárás keretében hozza meg döntéseit.

¹ CREST: Scientific and Technical Research Committee

² ITRE: European Parliament, Committee for Industry, External Trade, Research and Energy

1.1. Az Európai Unió tudomány- és technológiapolitikájának irányai

Az Európai Bizottság a „Beruházás a kutatásba: Európai Akcióterv” című vitaanyagában³ tette közzé elképzeléseit elsősorban a barcelonai határozat megvalósítását szolgáló, új európai akcióterv céljairól, prioritásairól és eszközrendszeréről. Az Akcióterv előkészítésével kapcsolatos dokumentumok, valamint az azt megalapozó tanulmányok⁴ letölthetők a

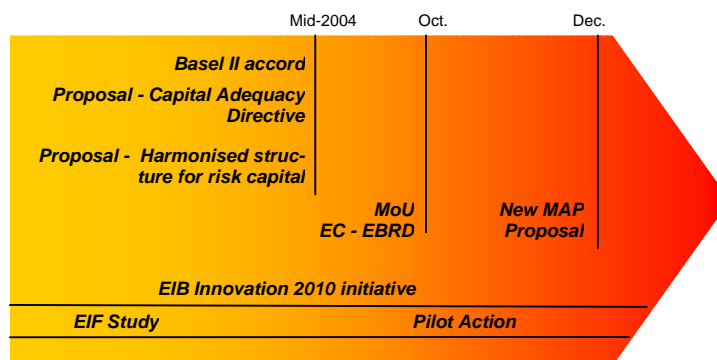
<http://europa.eu.int/comm/research/era/3pct/> honlapról. Az

Európai Unió következő pénzügyi előirányzatának tervezete⁵ pénzügyi oldalról segíti a liszszaboni folyamat megvalósítását, valamint általános javaslatokat fogalmaz meg az európai kutatások hatékonyságának növelése céljából, további két kiemelt célterületet, az úrkutatást és a biztonságpolitikai kutatásokat név szerint is megemlíti. A Bizottság 2004. június 16-án fogadta el és vitaanyag⁶ formájában tette közzé az európai kutatáspolitikai megreformálására irányuló elképzeléseit. Ezek és a kapcsolódó dokumentumok foglalják össze és jelölik ki az Európai Unió tudomány- és technológiapolitikájának várható irányait.

A kutatási ráfordítások GDP 3%-ra történő növelése tárgyában BUSQUIN főbiztos 2003 elején levelet írt a tagországok és a csatlakozó országok kutatásért felelős minisztereinek, erre többnyire pozitív válaszok érkeztek. Ahhoz, hogy a barcelonai célkitűzés 2010-ig megvalósuljon a jelenlegi kutatás-fejlesztési ráfordításokat évi 15%-kal kell növelni. Ebből terv szerint 6%-ot vállalna a kormányzati költségvetés, 9%-ot pedig az ipar és a banktőke fedezné. Ahhoz, hogy a gazdasági fejlődés jelenlegi lassulása új lendületet kapjon, intézkedések sokaságára van szükség. A Bizottság mintegy 40 új projektet tervezett a gazdasági fejlődés meggyorsítására.

A barcelonai határozat megvalósítását a Bizottság elsősorban a nyitott koordináció módszerével⁷ kívánja elérni. Az elvárások szerint a GDP 2%-át az iparnak, 1%-át pedig elsősorban a tagállamok költségvetésének kell fedeznie 2010-ben: ugyanis az Unió központi költségvetésének kutatási forrásai az összes európai kutatás-fejlesztési ráfordításoknak csak kis hányadát teszik ki. A Bizottság a beszámolási időszakban a következő fontosabb kezdeményezéseket tervezte az Európai Unió kutatáspolitikájának főbb céljai megvalósításának érdekében:

1.2. ábra Pénzügyi eszközök mobilizálása
(Saragossi, 2004)

³ Communication from the Commission: Investing in Research: an Action Plan for Europe. 8860/03 RECH 75 + ADD 1 SEC(2003) 489 COM(2003) 226 final

⁴ Raising EU R&D Intensity (ISBN 92-894-5575-6; ISBN 92-894-5578-0; ISBN 92-894-5576-4; ISBN 92-894-5577-2; ISBN 92-894-5574-8)

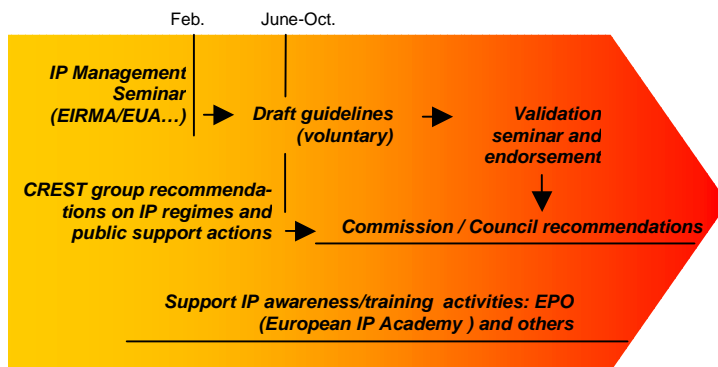
⁵ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: Building our common Future. Policy challenges and Budgetary means of the Enlarged Union 2007-2013. COM (2004) 101 fin of 12.02.2004

⁶ Communication from the Commission: Science and technology, the key to Europe's future – Guideline for future European Union policy to support research. COM (2004) 353 of 16.06.2004

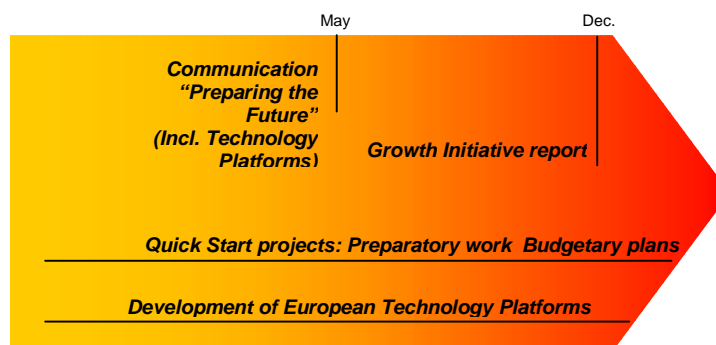
⁷ OMC: Open Method of Co-ordination

- a pénzügyi eszközök mozgósítása, különös tekintettel a kockázati tőke növelésére (1.2. ábra)
- a Növekedési Kezdeményezés gyorsan indítható programjainak előkészítése, valamint a Technológiai Platformok rendszerének kialakítása és működtetése (1.3. ábra)
- új kutatáspolitikai irányelvek kidolgozása (1.3. ábra)
- a szellemi tulajdonjogok védelmének korszerűsítése (1.4. ábra)
- a technológiai transzfer hatékonyságának javítása (1.5. ábra)
- a versenypolitikai irányelvek korszerűsítése, különös tekintettel az állami támogatások rendszerének felülvizsgálatára (1.5. ábra)
- a kis- és középvállalkozások kutatási erőfeszítéseinek fokozott támogatása (1.5. ábra)
- harmadik országbeli kutatók beutazásának és Unión belüli szabad mozgásának megkönnyítése (1.6. ábra)
- a humán erőforrások kapacitásának fejlesztése, a kutatók mobilitásának elősegítése (1.6. ábra)
- a regionális kutatások jelentőségének növelése (1.7. ábra)
- a nyitott koordináció módszerével a kutatási ráfordítások növelésének elősegítése (1.8. ábra)
- stb.

1.4. ábra A szellemi tulajdonjog védelme és a technológiai transzfer gyorsítása (Saragossi, 2004)

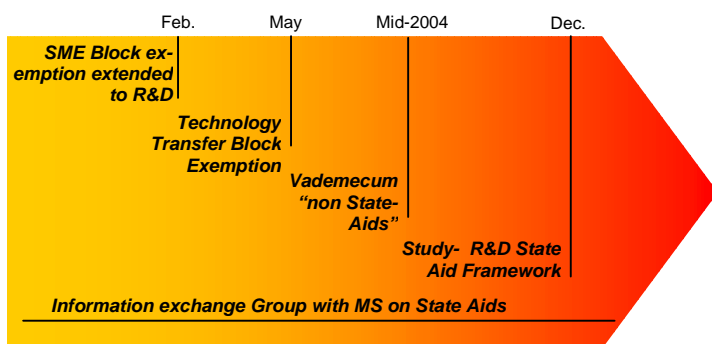
1.3. ábra A Növekedési Kezdeményezés gyorsan indítható programjai és a Technológiai Platformok (Saragossi, 2004)

A terveknek csak egy része valósult meg a beszámolási időszakban, tehát az olasz elnökség (2003. július 1-jétől december 31-ig) és az ír elnökség idején (2004. január 1-jétől 2004. június 30-ig), legtöbbje át fog húzódni a holland elnökség időszakára.

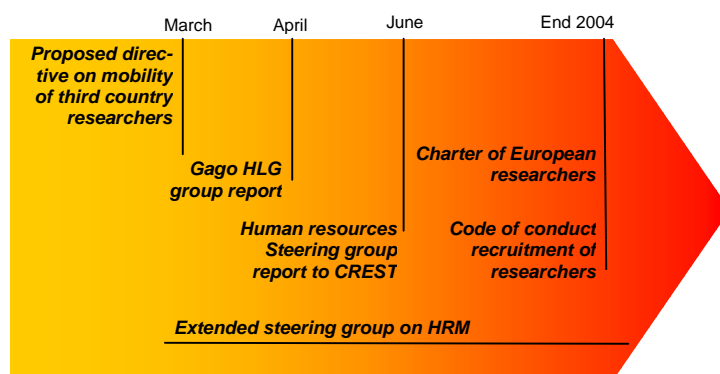
Nem véletlen, hogy a 2004. évi Tavasz Jele megállapította: a lisszaboni folyamat megvalósításában az elmúlt négy évben felmutatott tagadhatatlan fejlődés ellenére jelentős lemaradás van elsősorban a tagállamok szintjén. A kritika nem csak – vagy elsősorban nem – a tagállamok kutatási minisztériumainak szól, hiszen a lisszaboni folyamat megvalósítása feltételezi a szaktárcák (így elsősorban a pénzügyi, a gazdasági, az oktatási, stb. tárcák), illetve a kormányzatok és a nemzeti parlamentek együttműködését is.

1.5. ábra A versenypolitika fejlesztése 2004-ben
(Saragossi, 2004)

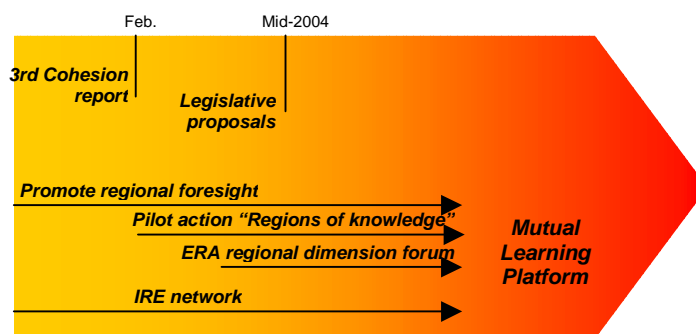
Sokan egyet értettek abban, hogy az állami segélyek rendszerét felül kell vizsgálni, hogy eladhatatlan termékek támogatása helyett inkább a kutatást és az innovációt szolgálja a jövőben. Az innovatív iparágak között megemlézték a biotechnológiát, az információs társadalom technológiáit, valamint az energia szektort. Hangsúlyozták a nemzeti programok és az európai szintű erőfeszítések összhangjának megteremtését, az egyetemek és a kiváló kutatóintézetek hálózatának szerepét a megnövekvő kutatási ráfordítások ésszerű felhasználásban. Franciaország fontosnak tartotta egy Kutatási Tanács és új kutatási alap létesítését, elsősorban az alapkutatások kiemelt támogatása céljából. Olaszország a humán erőforrások fejlesztésének fontosságát, az európai kutatóhelyek vonzerejének növelését, a kutatók mobilitását, a pénzügyi feltételek javítását, az adó kivételeket, valamint az állami támogatások átstrukturálásának kérdését emelte ki.

1.6. ábra A humán erőforrások felhasználása
(Saragossi, 2004)

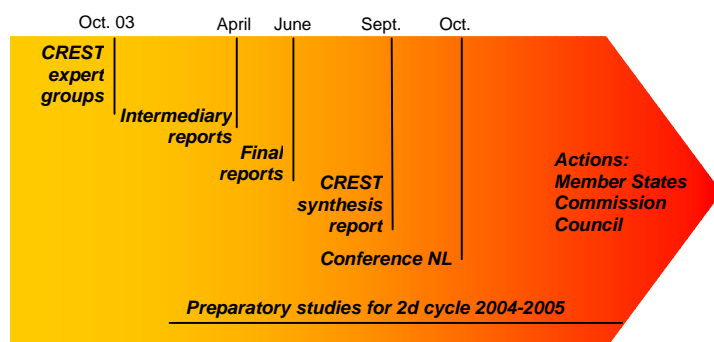
Az új tagországok szintén érdekelték a barcelonai határozat megvalósításában, különös tekintettel a humán erőforrásokra, a munkahelyteremtésre, az infrastruktúrafejlesztésre, a fejlett technológiák elterjesztésére, a regionális tudásbázisok kialakítására, és a regionális fejlesztésre. Feltétlenül szükséges a kutatóhelyek – beleértve az akadémiai, az egyetemi és alapítványi kutatóhelyeket is – modernizá-

1.7. ábra Regionális dimenzió (Saragossi, 2004)

lása központi támogatások felhasználásával, a kutatóhelyek és a magánszféra együttműködésének javítása, valamint a kis- és középvállalkozások támogatása, hogy részt tudjanak venni a kutatásban, illetve elősegítsék az új tudományos eredmények mielőbbi gyakorlati hasznosítását.

1.8 ábra A nyitott koordináció módszere (OMC)
(Saragossi, 2004)

Az új tagországokban jelentősen javítani kell az állami és a magán-szektor közötti együttműködést, és egyszerűsíteni kell a vállalko-zási környezet szabályozását. A kutatási ráfordítások adójának elengedése, új kutatás-fejlesztési és innovációs jogszabályok megalkotása, a kutatás-fejlesztés ál-lami irányításának korszerűsítése, az információs hálózat fejlesztése, a valamint a szellemi jogvédelem és szabadalmak rendszerének fej-lesztése szintén segítheti a lissza-

boni célok megvalósítását. Több tagország egyetért abban, hogy a strukturális alapok felhasználásánál élvezzen előnyt a kutatás fejlesztés és az innováció, összhangban a regionális fej-lesztési tervek céljainak megvalósításával. Mások azért aggódnak, hogy ez elvonná a forrásokat a hagyományos infrastruktúrák fejlesztéstől, amire szintén égetően nagy szüksége van az új tagországoknak.

1.2. Az Európai Unió pénzügyi irányelvei a kutatás és technológiai fejlesztés területén

Az Európai Unió 6. KTF-Keretprogramjának végrehajtása még csak félidejénél tart, de pénzügyi oldalról máris megkezdődött a 7. KTF-Keretprogram (2007-2010) előkészítése. A 7. Keretprogram jelentősége azért kiemelkedő, mert a lisszaboni stratégia megvalósítása szempontjából nagyon kritikus időszakban kell ellátnia a kutatás oldaláról munícióval az európai közösséget, hogy az Európai Unió valóban a világ legversenyképesebb országává válhasson 2010-ig. A 6. Keretprogram tapasztalatait messzemenően figyelembe fogják majd venni a 7. Keretprogram prioritásainak, szerkezetének és eszköztárának kialakításánál, de a következő pénzügyi előirányzat tervezetének⁸ vitaanyagában már most megjelentek olyan fejezetcímek és megfogalmazások, amelyek kijelölik a kutatási keretprogram előkészítésének egyes főbb irányait.

A pénzügyi előirányzat tervezet első főfejezete a „Fenntartható fejlődés” címet viseli, amelynek három fejezete közül az első a „Versenyképesség a növekedésért és foglalkoztatásért: a lisszaboni célok megvalósításának szükségessége”. Ez a fejezet öt alfejezetet tartalmaz, amelyek közül a második „A kutatás és technológiai fejlesztés gyorsítására irányuló európai erő-feszítések megerősítése” témakört taglalja.

Megállapítják, hogy az európai kutatások fragmentáltak, tagoltak és nem illeszkednek a nemzetközi kooperációba. Európa csak a GDP mintegy 2%-át fordítja kutatásra, míg a nagy ver-

⁸ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: Building our common Future. Policy challenges and Budgetary means of the Enlarged Union 2007-2013. COM(2004) 101 fin, Brussels, 12. 02. 2004.

senytársak közül az USA 2,7%-ot, Japán pedig több, mint 3%-ot. Mivel Európa nem eléggé attraktív a kutatás területén, számos kiváló tudós Amerikát választja munka- és lakóhelyül. Hogy az Unió ezen változtatni tudjon, elsősorban a következő három területen kell eredményeket elérni, amelyek nem függetlenek egymástól:

- Fel kell ismerni, hogy az Európai Kutatási Térség⁹ úgy működik mint, egy belső piac a kutatás és technológiai fejlesztés szolgálatában, egyúttal lehetőséget biztosít a nemzeti kutatópolitikák és kutatási programok koordinálására, ezzel esélyt ad a jelenlegi fragmentáció és szükségtelen párhuzamosságok megszüntetésére;
- Az Unióban a GDP 3%-át kell 2010-ig kutatásra fordítani, amelynek egyharmada állami költségvetésből, kétharmada pedig privát forrásból származna;
- Támogatni és erősíteni kell a kutatási erőfeszítéseket közvetlen pénzügyi támogatásokat juttatva az európai léptékű programoknak, valamint a komplementáris nemzeti kutatási programoknak az előbbi két cél megközelítése végett.

A szétaprózottságot elkerülendő az Európai Unió kutatások támogatására irányuló erőfeszítéseknek a következő öt főbb tevékenység köré kell csoportosulnia a pénzügyi előirányzat időszakában:

- Javítani kell az európai kutatások dinamizmusát, színvonalát, kreativitását és produktivitását pénzügyi támogatás juttatásával versenyben kiválasztott (inkább európai, mint nemzeti szinten szerveződött) egyéni kutatói munkacsoportoknak különös tekintettel az alapkutatásokra, hogy új tudományos eredményeket érjenek el. Ennek elősegítésére egy új európai intézményt létrehozását javasolják, amely (hasonlóan az amerikai Nemzeti Tudományos Alaphoz¹⁰) európai versenyben kiválasztott kimagasló színvonalú egyéni kutatói munkacsoportoknak kutatási támogatást folyósítana például a matematika vagy a kvantumfizika területén különös tekintettel az informatikában és a szoftverfejlesztés terén várható áttörésekre.
- Fejleszteni kell az európai kutatási kapacitásokat támogatva új, kulcsfontosságú kutatási infrastruktúrák tervezését, megvalósítását, illetve közös használatát, valamint fejleszteni kell a kutatás és technológiai fejlesztés humán erőforrásait a képzés támogatásával, a kutatók életpályának kibontakozását gátló akadályok lebontásával, valamint a nemzetek közötti mobilitás elősegítésével. Ilyen új kutatási kapacitások lehetnek például nagy lézerberendezések; neutron források anyagtudományi, illetve egészségügyi alkalmazásokhoz; európai genomikai adatbank; vagy az európai kutatói hálózatok, illetve számítógépes hálózatok modernizálása. A kutatói mobilitás javítására kiterjedt támogatási programokat terveznek, elsősorban fiatal kutatók számára.
- Páneurópai együttműködés kialakítása a központi pénzeszközök és a magántőke bevonásával¹¹ a technológiai kutatások volumenének növelése és színvonalának javítása céljából a technológiai platformok bázisán, amelyekben a kormányzatok illetve az ipar képviselői olyan közös kutatási irányokról döntenek, amelyek relevánsak az ipari-technológiai fejlesztések számára. Ilyen típusú együttműködés eredménye lehet például a repülőgépek kevésbé környezetszennyező és

⁹ European Research Area (ERA)

¹⁰ National Science Foundation (NSF)

¹¹ Public-Private Partnership (PPP)

ökonómikus új generációjának megjelenése 2020 táján; a hidrogén energia és az üzemanyag cellák szélesebb körű gyakorlati alkalmazását elősegítő kutatás; az elektronikai berendezések nanotechnológiai eljárásokkal továbbfejlesztett korszerű típusai; beruházás a következő generációs mobil, illetve vezeték nélküli kommunikációs technológiákba; új technológiák a napenergia hatékonyabb felhasználására; európai léptékű együttműködés a kémia és a vegyipar területén többcélú ipari alkalmazások kifejlesztése céljából.

- Együttműködésen, illetve hálózatok kialakításán alapuló ún. „*kiválósági pólu-sok*” létesítése laboratóriumi szintű, nemzetek közötti, közepes méretű hálózatok támogatásával, illetve a 6. Kutatási Keretprogramban már eredményesen működő, a tapasztalatok alapján továbbfejlesztett új eszközök segítségével. Ezek az eszközök¹² például nagyon eredményesek lehetnek a környezetvédelem, illetve a klímakutatás területén; az információs és kommunikációs technológiák terén; az egészségügyi, illetve élelmiszertechnológiai kutatások terén; az anyagtudományi, valamint ipari technológiai fejlesztési kutatásokban.
- Specifikus hálózatok segítségével tervezik a nemzeti és regionális kutatási programok, valamint a nemzeti kutatópolitikák koordinálását, hogy az összeadódó erőfeszítések elérjék az eredményességhez szükséges „*kritikus tömeget*”, ezzel erősítendő a nemzeti kutatások komplementaritását és koherenciáját egy tágabb Európában. Ez magában foglalja az információcserét, a nemzeti kutatási programok kölcsönös megnyitását, valamint közös projektek indítását is. A nemzeti erőfeszítések egyesítése nagyon hasznos lehet például a rákkutatásban és más egészségügyi kutatásokban, a nanotechnológiák területén, valamint a társadalomtudományi és közgazdasági kutatásokban.

A pénzügyi előirányzat tervezet ezeken az általános tevékenységeken kívül két kulcsfontosságú kutatási tématerületet név szerint is megemlíti:

- Űrkutatás: az európai űrkutatási politika területén meg kell teremteni a nemzeti kutatási programok, a magánszféra kutatásai és a központi kutatási programok közötti jobb koherenciát, és fókuszálni kell az erőfeszítéseket olyan területekre, mint például a helymeghatározás és navigálás, a Föld megfigyelése és monitoring, telekommunikáció, stb. Az űrkutatási beruházásokat hatékonyabban kell koordinálni, és pontosítani kell az űrkutatási politika tárgyát például Oroszországgal, Kínával, Indiával és Brazíliával együttműködésben végzett kutatások terén. Gyakorlatban meg kell valósítani az Európai Űrkutatási Program céljait, és támogatni kell olyan európai űrkutatási programok megvalósítását, mint pl. a Globális Környezetvédelmi és Biztonsági Monitoring Rendszer¹³.
- Biztonságpolitikai kutatások: a 6. Keretprogram idején meghirdetett előkészítő akció tapasztalatai alapján növelni kell Európai Unió politikájának jobb megvalósítását szolgáló biztonságpolitikai kutatásokat, azt is szem előtt tartva, hogy az Egyesült Államok kutatási ráfordításai ezen a területen ötször nagyobbak az európainál. Az Európai Bizottságnak hozzá kell járulnia a kihívások és veszélyek pontosabb felméréséhez, és ki kell dolgozni az Európai Biztonságpolitikai Stratégiát. A biztonsággal kapcsolatos ismeretanyagot és technológiákat tovább kell fejleszteni, monitorozni kell és lehetőség szerint csökkenteni az olyan új veszélyforrásokat, mint a bio-terrorizmus vagy a szá-

¹² Networks of Excellence and Integrated Projects

¹³ Global Monitoring for Environment and Security (GMES)

mítógépes bűnözés, és javítani kell a globális biztonságot például komplex kutatási hálózatok létrehozásával és működtetésével.

Az új tudományos eredmények elterjesztését EU-programok fogják szolgálni, és a pénzügyi előirányzat időszakában erősíteni fogják az európai részvételt a globális kezdeményezésekben beleértve bizonyos vezetési pozíciókat is. A pénzügyi előterjesztés tervezet táblázatából ugyan ez egyelőre nem derül ki, de az előrejelzések szerint a 7. Keretprogram költségvetése akár duplája is lehet a jelenleginek, tehát megközelítheti a 40 milliárd eurót.

1.3. A 7. Kutatási, technológiafejlesztési és demonstrációs (KTF) keretprogram vezérelvei

Az európai kutatáspolitikai megújításának vezérelveit tárgyaló vitaanyag¹⁴ – amelyet a Bizottság 2004. június 16-án fogadott el – hat fejezetbe sorolt 53 pontban foglalja össze azokat a megállapításokat és javaslatokat, amelyeket figyelembe kell venni a kutatáspolitikai jövőbeni formálásánál és a 7. Keretprogram előkészítésénél is. A vitaanyag épít olyan fontos korábbi dokumentumokra, mint például a következő pénzügyi előirányzat tervezete¹⁵, a kutatási ráfordítások növelését célzó akcióterv¹⁶, az egyetemek szerepéről készített elemzés a tudásbázisú Európában¹⁷, a kutatók helyzetéről szóló elemzés az Európai Kutatási Térségben¹⁸, stb. A vitaanyagot érdemben a holland elnökség idején fogják megvitatni, és ezzel párhuzamosan valószínűleg elkészül majd a Keretprogram tervezetének első draft változata is 2004. decemberének végéig.

A vitaanyag „Lisszabon és kutatás” című 1. fejezetének 1-15. pontjai elemzik a jelenlegi helyzetet, továbbá felelevenítik a lisszaboni folyamat és a barcelonai határozat jelentőségét és szerepét az európai versenyképesség növelésében.

A „Hat fő feladat” című 2. fejezet 16-31. pontjai a következő területeket jelölik meg mint kulcsfeladatokat az európai kutatások hatékonyságának növelésére a jövőben:

- Európai Kiválósági Hálózatok kialakítása a laboratóriumok közötti együttműködés elősegítésével
- Európai technológiai kezdeményezések meghirdetése
- Az alapkutatások kreativitásának növelése a kutatói csapatok európai szintű versenyztetésével
- Európa attraktivitásának növelése a legjobb kutatók számára
- Az európai léptékű kutatási infrastruktúrák fejlesztése
- A nemzeti kutatási programok koordinációjának javítása

A pénzügyi eszközöket a következő három alapelv mentén osztják fel:

¹⁴ Communication from the Commission: Science and technology, the key to Europe's future – Guideline for future European Union policy to support research. COM (2004) 353 of 16.06.2004

¹⁵ Communication from the Commission: Building our common future – Policy changes and budgetary means of the enlarged Union 2007-2013. COM (2004) 101 of 10.02.2004

¹⁶ Communication from the Commission: Investing in research: an action plan for Europe. COM (2003) 226 of 04.06.2004

¹⁷ Communication from the Commission: The role of the universities in the Europe of knowledge. COM (2003) 58 of 05.02.2003

¹⁸ Communication from the Commission: Researchers in the European Research Area: one profession, multiple careers. COM (2003) of 18.07.2003

- meg kell találni az egyensúlyt a jelenlegi kutatási tevékenységek és az új kezdeményezések között,
- meg kell találni a helyes egyensúlyt az alapkutatások és az alkalmazott kutatások között,
- meg kell találni a helyes arányokat a természettudományok és a társadalomtudományok támogatása között

A „*A kutatás teljesítőképségeinek növelése az Unióban*” című 3. fejezet 32-35. pontjai az európai kutatások eredményességének és hatékonyságának növelést célozzák, elsősorban a kutatásban elmaradott és az új tagországok felzárkóztatásával, a csatlakozásra váró országok kiválósági központjainak támogatásával, valamint a Strukturális Alapok kutatási célú felhasználásában rejlő lehetőségek kiaknázásával.

A vitaanyag „*Az Európai Unió kutatási erőfeszítéseinek kulcstémákra koncentrálása*” című 4. fejezetének 36-42. pontjaiban deklarálják, hogy az alapkutatási pályázatok kiírásainál nem lesznek előre determinált témák, de az összes többi területen – így különösen az ipari kutatásoknál és technológiai fejlesztéseknél – a tagországokkal közösen meg kell határozni azokat a prioritásokat, amelyekre a pályázati felhívások épülnek. Az uniós politikák támogatása érdekében – különösképpen az egészségügy, a fogyasztók védelme, az energiatermelés, a környezetvédelem, a fejlesztési támogatások, a mezőgazdaság és halászat, a biotechnológia, az információs és kommunikációs technológiák, közlekedés, oktatás és képzés, foglalkoztatás, társadalombiztosítás és gazdasági felzárkóztatás, valamint igazságügy és belügy területén – a Központi Kutatóintézet fog támogatást kapni direkt és együttműködésben végzett kutatási témákra. A folytatódó témák mellett az Európai Unió kutatási erőfeszítéseit két új kulcsfontosságú területre fókuszálják: ezek az űrkutatás és a biztonságpolitikai célú kutatások, ahol specifikus akciókkal segítik majd a politikák megvalósulását.

A „*Jobban csinálva többre megyünk*” című 5. fejezet 43-52. pontjai a kutatások volumenének növelésére és hatékonyságának javítására irányulnak. A kutatási költségvetés jelentős növelése mellett szükség lesz a kutatók (és/vagy a tisztviselők?) számának növelésére, és erősíteni kívánják a kapcsolatokat a tagállamok struktúráival. A Bizottság teljes politikai és anyagi felelősséggel fogja a kutatási erőfeszítéseket irányítani, és növelni fogja a tudományos ellenőrzést. A 171.§. alapján végzett közös tevékenység koordinálására feltétlenül szükségesnek tartják specifikus struktúra létrehozását, míg a 169.§. alapján végzett együttműködés megvalósításához ez nem feltétlenül szükséges. Az európai léptékű kutatási infrastruktúrák fejlesztéséhez a Transz-Európai Hálózatok (TENs) tapasztalatai fognak modellt ként szolgálni. Az Európai Beruházási Bank „i2i” és „*Innovation 2010*” című akcióterveiben körvonalazott lehetőségek jobb kihasználása érdekében szükség lehet egy európai garanciavállalás kidolgozására a Keretprogramon belül.

A menedzsmentet – különös tekintettel az egyéni kutatócsoportok támogatásra az alapkutatási projekteken belül – a lehetőségek szerint az igényeknek megfelelő – tehát nem uniformizált – külső szervezetekre kívánják bízni. Így például szóba jöhet egy független Európai Kutatási Tanács, és/vagy egy végrehajtó ügynökség, és/vagy hagyományos típusú európai ügynökség megalapítása, vagy önálló Kutatási Alap létesítése is. A Bizottság hagyományos igazgatási tevékenységét – különösen az együttműködésben végzett kutatások koordinálása területén – fejleszteni kívánják. A 6. Keretprogram tapasztalatai alapján kívánják tovább csökkenteni a közvetlen ellenőrzési, irányítási és tudományos monitoring tevékenységet: azokat a végrehajtási feladatokat, amelyek nem feltétlenül tartoznak a tisztviselők munkakörébe, külső szerve-

zetekre bízzák majd. A keretprogram működésének javítása érdekében felülvizsgálják az adminisztratív és pénzügyi előírásokat, a szabályzókat és az eljárásrendet egyszerűsíteni fogják, az elbírálás átláthatóságát növelik, hogy a pályázatok költségei, valamint az átfutási idő csökkenjenek.

A Bizottság vitaanyagának „*Tovább a 7. KTF-Keretprogram felé*” című 6. fejezete 2005 elejére ígéri az intézmények közötti, valamint a gazdasági vezetők és a kutatási eredmények hasznosítói között lefolytatott véleménycsere és megvitatás ajánlásaira épülő új keretprogramtervezetet.

A tagországok kormányai közül az angolok elsőként adták közre véleményüket a kutatáspolitikai fejlesztési irányairól. A Kereskedelmi és Ipari Minisztérium¹⁹ vitaanyaga szerint az Egyesült Királyság kormánya egyetért azzal, hogy a kutatási ráfordításokat jelentősen növelni kell a 7. Keretprogram (2006-2010) idején, de ezeket a pénzeszközöket nem a költségvetés növelésével kell előteremteni, hanem más területekről kellene átcsoportosítani. A kormány szerint az EU költségvetését a jelenlegi kiadások szintjén kellene stabilizálni, és a költségvetés nem haladhatná meg a bevételek²⁰ 1%-át. De ez nem jelenti azt, hogy nem értenek egyet a barcelonai határozattal, miszerint a kutatási ráfordításokat a GDP3%-ára kell növelni az Európai Unióban 2010-ig.

A vitaanyag megállapításai összecsengenek PHILIPPE BUSQUIN főbiztos érveivel, amelyek segítségével a kutatási minisztereket próbálta meggyőzni a Veresnyképpességi Tanács 2004. május 18-i brüsszeli ülésén: (i) az európai kutatások túlságosan elaprózottak, tagoltak és nem illeszkednek a nemzetközi kooperációba, (ii) Európa csak a GDP 2%-át költi kutatásokra, míg az USA 2,7%-ot, Japán pedig több, mint 3%-ot, (iii) ezért sok kiváló európai tudós az Egyesült Államokat választja munka- és lakóhelyül, mert Európa nem attraktív a kutatók számára.

Az angol vitaanyag szerint az Uniónak öt fő szempontot kellene szem előtt tartania a kutatáspolitikai fejlesztésénél: (i) az alap kutatások jelentőségének növelését kutatási támogatások juttatásával pályázat útján versenyben kiválasztott egyéni kutatói közösségeknek; (ii) a kutatási kapacitások fejlesztését, úgy a kutatási infrastruktúra, mind a humán erőforrások terén; (iii) a privát és az állami szféra kapcsolatának²¹ erősítését a technológiai platformok bázisán; (iv) a kiválóság növelését a nemzeti és a regionális kutatási programok jobb koordinálásával és a laboratóriumi szintű együttműködés elősegítésével a hálózatok útján; (v) megtalálni a jobb kapcsolatokat az iparhoz, mert az új eszközök közül elsősorban a kiválósági hálózatok²² bizonyultak alkalmatlannak az üzleti élet számára.

A vitaanyag számos követelményt is megfogalmaz a FP7 előkészítése kapcsán. Ezek közül a legfontosabbak: (i) világosabb és eredmény orientált célkitűzések megfogalmazása a versenyképesség javítása, a politikai célok és a kutatási kapacitások fejlesztése terén; (ii) előkészítő akciók²³ során tesztelt adekvát finanszírozási források biztosítása egyes kiemelt kutatási irányok számára; (iii) célirányos adminisztráció és az eredmények hatékony terjesztése olyan sikeres mechanizmusok útján, mint például az EUREKA; (iv) nagyobb hangsúlyt kell helyezni az eredmények hasznosítására.

¹⁹ DTI: Department of Trade and Industry

²⁰ EU GNI: Gross National Income

²¹ PPP: Public-Private Partnership

²² Networks of Excellence

²³ pilot and preparatory actions

Az Egyesült Királyság kormánya hangsúlyozza a Központi Kutatóintézet (JRC)²⁴ tevékenységének fontosságát, és kifejezetten elutasítja, hogy a költségvetést jelentősen redukálva ennek működőképességét, eredményességét mintegy kiszolgáltatassák a társfinanszírozásban esetleg érdekelt Főigazgatóságoknak, akik megbízások formájában járulnának hozzá az intézetek fenntartásához. A vitaanyag szerint a JRC alapvető szerepe, hogy nemzeti érdekek vagy közvetlen piaci érdekelttség nélkül végezze munkáját, és elfogulatlan tanácsadással támogassa az európai kutatásokat. A megbízók igényei szerint irányított kutatási programok túlsúlya esetén ez a szerep mindenképpen csorbát szenvedne.

A vitaanyag hat fejezetben számos kérdést közvetít a politika élét és az ipar vezetői számára: (i) Követelmények és célok, (ii) Tudomány és szellemi tőke, (iii) Üzlet és versenyképesség, (iv) A politika támogatása a tudomány eszközeivel, (v) Finanszírozás módja és kutatási prioritások, (vi) Az eredmények hasznosítása és UK támogatása. Remélik, hogy a vitaanyag alapján széleskörű vita bontakozik ki, amelynek eredményeit hivatalos álláspont formájában fogják közzétenni, és megküldik majd az új Bizottságnak. A vitafórumot 2004. július 26-án zárják be, és várhatóan kora ősszel végeznek a hivatalos álláspont megszerkesztésével.

A vitaanyagok természetesen csak arra szolgálnak, hogy orientálják a véleménycserét, az abban közltek egyik résztvevő fél számára sem kötelezőek. Egyes javaslatokat elvetnek majd, másokat módosítanak, de teljesen új elképzelések is felszínre kerülhetnek a megvitatás során. A tagországok többsége várhatóan szintén elkészíti és nyilvánosságra hozza saját koncepcióját, és az Európai Tanács különböző munkacsoportjaiban folyó viták során ütköztetni fogják a véleményeket. A 7. Keretprogramot az Európai Tanács és az Európai Parlament közös döntési eljárás keretében fogadja majd el végül, várhatóan valamikor 2006-ban.

1.4. Jelentősebb események, közlemények a TÉT területén az Európai Unióban

A beszámolási időszakban az Európai Unió országaiban megszámlálhatatlanul sok rendezvény, esemény szolgálta a tudomány fejlesztését, valamint a tudomány társadalmi elfogadtatását. A brüsszeli TÉT-attaséi munka elsősorban az Unió igazgatási és jogalkotási munkájához kötődik, ezért ez a fejezet nem tér ki a tagországok, illetve a régiók tudományos életének eseményeire, hanem kizárólag csak az Unió központi szervezeteihez kötődő fontosabb eseményeket foglalja össze.

1.4.1. Fontosabb események Versenyképességi Tanács tevékenységében

A kutatáspolitikai formálásában az Unió központi szervezetei közül a Versenyképességi Tanács, illetve az Európai Tanács ülései tekinthetők a legjelentősebbnek. Ezek munkájának előkészítése a tanácsi munkacsoportokban folyik. A kutatáspolitikai döntéseket az Európai Tanács legtöbbször az Európai Parlamenttel együtt közös döntési eljárás keretében hozta meg. A kutatáspolitikai körébe tartozó tanácsi határozatok, állásfoglalások, stb. tervezeteit a Tanács Kutatási Munkacsoportja (G-14), a Tanács Egyesített Kutatási és Atomkutatási Munkacsoportja (G-15), a Tudományos és Műszaki Kutatási Bizottság (CREST, G-16), valamint az Állandó Képviseltek Vezetőinek Bizottsága (COREPER-1) ülésein készítik elő. A kutatáspolitikai sok esetben átfed más ágazatok tevékenységével (pl. egészségügy, oktatás, iparpolitika, stb.), ezért ezeket a dokumentumokat a felsorolt kutatási munkacsoportokon kívül más tanácsi munkacsoportok is tárgyalják, vagy tárgyalhatják.

²⁴ JRC: Joint Research Centre

Egyes kutatáspolitikai dokumentumok (rendelettervezetek, határozattervezetek, elemzések, ajánlások, javaslatok, stb.) előkészítésért, továbbá a kutatáspolitikai megvalósításáért az Európai Bizottság Kutatási Főigazgatósága (DG RTD) felelős. Egyes európai nukleáris (EURATOM) és nem nukleáris kutatási programokat a Közös Kutatóközpont Főigazgatósága (DG JRC) gondoz. Rajtuk kívül még több főigazgatóság illetékes az ágazati kutatásfejlesztési kérdésekben, legfontosabbak a Regionális Politikai Főigazgatóság (DG REG), az Információs Társadalom Főigazgatósága (DG INFSO), a Vállalkozáspolitikai Főigazgatóság (DG ENT), az Energiaügyi és Közlekedési Főigazgatóság (DG TREN), valamint a Környezetvédelmi Főigazgatóság (DG ENV).

A Versenyképességi Tanács 2003. szeptember 22-én Brüsszelben megtartott ülésének napirendjén összesen 8 kutatással és fejlesztéssel kapcsolatos napirendi pont szerepelt. A magyar delegáció vezetője GOTTFRIED PÉTER államtitkár volt, az OM Kutatás-fejlesztési Helyettes Államtitkárságát SIEGLER ANDRÁS helyettes államtitkár képviselte az ülésen.

A Versenyképességi Tanács ülésén 32. ún. „A” napirendi pontot terjesztettek elő, amelyek megszövegezésében teljes konszenzus alakult ki az illetékes tanácsi munkacsoportok, valamint az állandó képviselők vezetőinek fórumán. Ezek közül kettő volt kutatási téma: (i) Ukrajna és az Európai Közösségek között megkötött tudományos és technológiai együttműködési megállapodás megújításának tudomásul vétele, és a (ii) az Európai Közösség és Brazília között tervezett tudományos és technológiai együttműködési megállapodás szövegének jóváhagyása, és a megállapodás aláírásának engedélyezése. Mindkét tanácsi határozat szövegtervezetét a Versenyképességi Tanács vita nélkül egyhangúlag elfogadta.

A vitára bocsátott kérdések között a 11. napirendi pont keretében a Versenyképességi Tanács egy európai stratégia kidolgozásának szükségességéről szóló határozat tervezetét²⁵ tárgyalta, mert felismerték, hogy a biotechnológiának nagy szerepe lesz a versenyképes, tudás alapú társadalom megvalósításában. A Tanács határozata bátorítja a tagországokat, hogy biztosítsanak jobb pénzügyi feltételeket a biotechnológiai vállalkozások számára, és a szabályozási környezet egyszerűsítésével segítsék a vállalkozások eredményes működését, felkéri a Bizottságot, hogy rendszeresen tájékoztassa a Tanácsot a biotechnológiai stratégia és ütemterv kidolgozása területén elért előrehaladásról. A Tanács Kutatási Munkacsoportja által előkészített szövegtervezetét a Versenyképességi Tanács vita nélkül, egyhangúlag fogadta el.

Az összejt kutatás és a bioetika kérdéséről PHILIPPE BUSQUIN főbiztos ismertette a Bizottság javaslatát a humán összejt kutatás finanszírozására az Unió szintjén. A 6. Keretprogram prioritásai közül – elsősorban etikai megfontolások miatt – kihagyták az emberi összejtekkel végzett kutatásokat. A tagországok erősen megosztottak a kérdésben, de egyre több tagország hajlik arra, hogy bizonyos feltételek biztosítása esetén, valamint igen szigorú elbírálás és ellenőrzés mellett legyen lehetőség az Unió szintjén az összejt kutatás folytatására, nehogy az EU ebben *(is)* lemaradjon a világ fejlettebb térségei mögött. A Bizottság javaslata²⁶ szerint a Tanács és a Parlament közös döntésével 2002-ben kialakított határozat módosításával most lehetővé kellene tenni az összejt kutatás finanszírozását a 6. Keretprogram költségvetéséből, amelyben a genomika és az egészségügyi célú biotechnológiai kutatások finanszírozására összesen 2,514 milliárd eurót hagytak jóvá a 2002-2006 évekre. Az Elnökség a 12. napirendi pont keretében összefoglaló jelentést adott a Tanácsnak a témáról. A miniszterek a döntést elhalasztották a Versenyképességi Tanács 2003. november 27-i ülésére.

Az ülés 13. napirendi pontjának vitája a lisszaboni (2000), barcelonai (2002) és brüsszeli (2003) határozatok megvalósítására irányuló akcióterv²⁷ előkészületeiről szólt. A Tanács határozat tervezetének szövegével kapcsolatban a Kutatási Munkabizottság ülésén, valamint az állandó képviselők vezetőinek fórumán Dánia szöveg felülvizsgálati fenntartással élt, Görögország és Spanyolország szövegmódosítási javaslatokat nyújtottak be, továbbá a delegáltak többsége nem értett egyet a Stabilitási és Növekedési Paktumra való hivatkozással. A tanács végül az elnökség által benyújtott kompromisszumos módosításokkal elfogadta a határozat szövegét. Gottfried Péter úr Magyarország képviselőjében támogatta a módosított határozatot, de az ülés jegyzőkönyvében kérte rögzíteni, hogy a strukturális alapok innovatív célú felhasználásának hatásáról csak később tudunk véle-

²⁵ 7473/03 RECH 37 és 12506/03 RECH 144 számú dokumentumok

²⁶ 11535/03 RECH123 és 12279/03 RECH 138 számú dokumentumok

²⁷ 12498/03 RECH 143 számú dokumentum

ményt alkotni, és az alapok felhasználásának kérdését a kohéziós politika reformja keretében tartjuk célszerűnek megvitatni.

A Tanács határozata felkéri a tagállamokat, a csatlakozó országokat és a Bizottságot, hogy (i) az ún. nyitott koordináció módszerével segítsék az Akcióterv megvalósítását úgy, hogy a tagországok önkéntes alapon járuljanak hozzá a barcelonai határozat megvalósításához a mennyiségi és minőségi célok szabad megválasztásával; (ii) a nyitott koordináció megvalósításához használják fel a CREST munkabizottságot; (iii) az kutatók számára tegyék attraktívvá Európát, javítsák a kutatók mobilitásának feltételeit és növeljék a kutatói karrier presztízsét; (iv) az innovatív kis- és középvállalkozások, valamint a *spin-off* cégek számára a kölcsönfinanszírozás feltételeinek javításával tegyék elérhetővé a kutatási eredmények felhasználását (v) fejlesszék az európai befektetési kockázati és a tartalék kockázati tőkepiacokat, valamint a nemzeti kezdeményezéseket közelítsék az Európai Befektetési Bank és az Európai Befektetés Alap kezdeményezéseihez (vi) a fejlődést jobban támogató környezet kialakításával tegyék vonzóbbá Európát a magánbefektetők számára; (vii) támogassák az ipar és a kutatóintézetek közötti együttműködést javító, valamint a technológiatranszfer hatékonyságát fokozó kezdeményezéseket; (viii) vizsgálják meg a lehetőségét annak, hogy hogyan lehet a strukturális alapok nagyobb hányadát a kutatás, a fejlesztés és az innováció támogatására fordítani; (ix) bátorítsák az egyetemi hallgatók és a kutatók vállalkozó kedvét; és végül (x) a szellemi jogvédelem hatékonyabb alkalmazására készítsék fel a kutatókat és a kisvállalkozásokat.

A Tanács külön felkéri a Bizottságot, hogy (i) az állami támogatások rendszerének mielőbbi egyszerűsítésével és modernizálásával segítse az újonnan alakult innovatív vállalkozásokat, (ii) Európai Technológiai Platformok keretében néhány kulcs fontosságú területen javítsa az innováció feltételeit, és (iii) 2004-től évente folyamatosan jelentse a Tanácsnak, hogy az Unió milyen előrehaladást ért el a barcelonai határozat végrehajtásában.

A 14. napirendi pont keretében – Spanyolország és Portugália szövegmódosítási javaslatai alapján kialakított elnökségi kompromisszum szerint – a miniszterek politikai egyezsége jutottak az Európai Úrkutatási Ügynökség (ESA) és az Európai Közösségek között megkötésre kerülő keretegyezmény szövegtervezetéről²⁸. A keretegyezmény célja, hogy az Európai Unió az eddigi úr-nagyhatalmaktól függetlenül és költség hatékony módon kapcsolódhasson be az „*űrbiznisz*”-be. A keretegyezménybe foglalt megállapodás szerint az együttműködés úgy az ESA, mint az Unió számára előnyös lesz.

A 15. napirendi pont keretében a Bizottság képviselője beszámolt a termonukleáris fúziós kísérleti atomreaktor (ITER) megépítésére irányuló előkészítő tárgyalásokról. A kísérleti atomreaktor felépítése 10 évig, üzemeltetése mintegy 20 évig tartana, ezután következne egy lebontási és ártalmatlanítási fázis. A projekt teljes költségvetését 10,3 milliárd euróra becsülik. Négy ország fontolgatta a pályázat benyújtását a reaktor kivitelezésére: Franciaország (*Cadarache*), Kanada (*Clarington*), Japán (*Rokkasho*) és Spanyolország (*Vandellos*). A Bizottság szerint Európa esélyeit csökkenti a megosztottság, ezért már korábban javasolta, hogy Spanyolország és Franciaország egyezzenek meg, és egyikük lépjen vissza. A vitában nem sikerült egyetértésre jutni abban, hogy Európa egy vagy két helyszínnel pályázzon; és ha egy helyszínnel, akkor melyik legyen az. A Tanács végül úgy határozott, hogy eljárásrendi útmutatást kér a jogi szolgáltatótól, hogy adott esetben (megegyezés hiányában) milyen eljárásrend alapján lehet döntést hozni a kérdésben, a döntés meghozatalát pedig a Versenyképességi Tanács 2003. november 27-i ülésére halasztotta.

Az 16. Egyebek napirendi pontkeretében a Tanács megtárgyalta és jóváhagyta Franciaország előterjesztését, amelyben javasolták, hogy az Európai Bizottság készítsen előterjesztést egy Európai Kutatási Tanács megalakításának lehetőségéről és feltételeiről.

A Versenyképességi Tanács 2003. november 10-i brüsszeli ülésének napirendjén mindössze egyetlen napirendi pont foglalkozott kutatási témával. Ennek keretében a kutatási miniszterek véleményt cseréltek egy tanácsi határozat szövegének tervezetéről, amely a kutatók karrierjének elősegítéséről szólt az Európai Kutatási Térségben²⁹.

A Versenyképességi Tanács 2003. november 26-i brüsszeli ülésének 3-6. napirendi pontjai³⁰ foglalkoztak kutatási témával.

A 3. napirendi pont³¹ keretében az Európai Növekedési Kezdeményezés kutatási témáit tárgyalták. Az előzményekhez tartozik, hogy az Európai Tanács 2003. október 16-17-i ülésén hozott határozatában sürgette a lisszabo-

²⁸ SEC(2003) 919 final RESTREINT dokumentum

²⁹ Dokumentum: 14228/03 RECH 188

³⁰ Napirend: 14988/03 RECH 226

ni célkitűzések megvalósítása érdekében egy Európai Növekedési Kezdeményezés (European Initiative for Growth) mielőbbi indítását, és ennek érdekében a Tanács 2003. december 12-13-i ülésén egy Gyorsan Indítható Programot (Quick-Start Programme) kívánnak elfogadni. A bizottság 2003. november 11-én hozta nyilvánosságra közleményét, amelyben 46 gyorsan indítható – döntő többségben közlekedési infrastruktúrafejlesztési, illetve információs technológia fejlesztési – projektet nevezett meg. A projektlista kutatási prioritásait a Tanács Kutatási (G-14) Munkacsoportja a 2003. november 20-i ülésén, a COREPER-1 pedig november 21-i ülésén megtárgyalta. Sem a Kutatási Munkacsoport ülésén, sem COREPER-1 ülésén nem alakult ki egyetértés a kutatási projektek listájáról, és kérdések merültek fel a finanszírozást illetően is.

A Bizottság részéről BUSQUIN főbiztos ismertette a gyorsan indítható programok kutatási projektjeinek tervezett listáját, külön kiemelve a nanoelektronikai kutatásokat, a szabad elektron lézert, a GALILEO és a GMES megfigyelő és irányító rendszereket, valamint a hidrogén energia projektet. Hangsúlyozta, hogy a kutatási projektek listája nyitott, később is lehet ahhoz újabb projekt javaslatokat becsatolni. Kilátásba helyezte, hogy a European Strategy Forum on Research Infrastructures (ESFRI) szintén fog új projekteteket javasolni.

A 4. napirendi pont keretében a Versenyképességi Tanács a Bizottság előterjesztését hallgatta meg az új európai úrkutatási politikai stratégiai kérdéseit összefoglaló Fehér Könyvről³². A javaslatok a 2003 januárjában publikált Zöld Könyv helyzetelemzésén, valamint a követő kiterjedt konzultációk (*konferenciák*) ajánlásain alapulnak. Nyilvánvalóvá vált, hogy Európa igényli egy több éves közös úrkutatási program kidolgozását és ennek az Európai Úrkutatási Ügynökséggel együttműködésben történő megvalósítását.

Az 5. napirendi pont keretében a Versenyképességi Tanács politikai konszenzust kívánt elérni az összejt kutatással kapcsolatos vitatott kérdésekben³³. Az előzményekhez tartozik, hogy a Bizottság korábban moratóriumot hirdetett meg a humán embrionális összejt kutatási projektek finanszírozására a 6. Keretprogram (FP6) költségvetéséből, mert ezt ellenezték azok a tagországok, amelyekben az ilyen típusú kutatásokat vallási és/vagy etikai megfontolások miatt jogszabály tiltotta. A Tanács 2003. év vége előtt rendezni kívánta az ügyet, ezért kérésére a Bizottság 2003. július 9-én javaslatot terjesztett elő a FP6 specifikus programjának módosítására. A módosítás bizonyos feltételek megléte estén és nagyon szigorú ellenőrzés mellett lehetővé tenné, hogy ilyen jellegű kutatások finanszírozást kapjanak, hangsúlyozva, hogy ez nem kényszerítené a tagországokat jogszabályaikkal ellentétes cselekvésre.

Az Európai Parlament 2003. november 19-i ülésén – az ITRE Bizottság által korábban 28:22:2 szavazati arányban javasolt 19 módosítással együtt – meggyőző többséggel, 300:210:19 szavazati arányban állásfoglalást fogadtak el a FP6 specifikus programjának módosításáról. Ez az állásfoglalás lehetővé tenné, hogy – szigorúan ellenőrzött feltételek mellett – kizárólag későbbi gyógyítási célú humán embrionális összejt kutatásokat finanszírozzanak a FP6 költségvetéséből. A Bizottság lényegtelen szövegkorrekciókkal –*a cut-off-date kivételével* – a Parlament valamennyi módosító javaslatát elfogadta. A témában Kutatási (G-14) Munkacsoport és a COREPER-1 ülésén nem alakult ki konszenzus. Egyes tagországok (*Németország, Olaszország, Luxembourg, Ausztria és Portugália*) nem támogatták a tervezett módosítást, mások ellenben (*Belgium, Dánia, Görögország, Finnország, Hollandia, Svédország és Nagy Britannia*) támogatták a módosítási javaslatot, sőt a *cut-off-date* eltörlésével is egyetértettek. Kompromisszumos megoldás elfogadását lehetségesnek látta az országok egy bizonyos csoportja (*Belgium, Franciaország, Írország, Finnország és Nagy Britannia*) Semleges álláspontot képviselt, illetve nem nyilatkozott Spanyolország. A jogi szolgálat nyilatkozata szerint a moratórium nem jogi aktus, ezért a humán embrionális kutatások finanszírozása a specifikus program módosítása nélkül is lehetséges, ha a Bizottság felvállalja ennek minden etikai és politikai következményét. Vita alakult ki a módosítást ellenző, illetve azt támogató országok képviselői között. Informális szavazás során a módosítási javaslat 48:31:8 szavazati arányban nem kapta meg szükséges támogatást. A Versenyképességi tanács azonban nem vetette el végleg a kérdést, hanem felkérte a Bizottságot, hogy a vitán elhangzott észrevételek figyelembevételével terjesszen elő újabb kompromisszumos verziót a COREPER következő ülésére.

³¹ Dokumentumok: 14893/03 ECOFIN 340 FIN ECO 237 TRANS 294 ENER 308 RECH 212 SOC 473 TELECOM 154 (x) + COR 1 (en), valamint 15179/03 COMPET 67 ECOFIN 368 RECH 227 és 15179/1/03 REV 1 COMPET 67 ECOFIN 368 RECH 227

³² Dokumentumok: 14886/03 RECH 211 COMPET 62 IND 164 TRANS 293 POLARM 36 és 14886/03 + ADD 1

³³ Dokumentumok: 11535/03 RECH 123 (x); 15115/03 RECH 221, és 15234/03 JUR 454 RECH 232

A 6. napirendi pont keretében a Versenyképességi Tanács tájékoztatást hallgatott meg a termonukleáris fúziós kísérleti atomenergia program előkészítésével kapcsolatos tárgyalásokról³⁴. Az előzményekhez tartozik, hogy Franciaország (*Cadarache*) és Spanyolország (*Vandellos*) egyaránt bejelentette igényét a kísérleti reaktor felépítésére. A Bizottság szerint Európa esélyei csökkennek a szintén pályázó Japánnal szemben, ha két európai helyszín pályázik. Az elnökség és a Bizottság erőfeszítései ellenére a két rivalizáló ország korábban nem tudott meg egyezni egymással, a Tanács pedig nem akarta szavazással eldönteni a kérdést. A létrejött kompromisszum szerint Franciaország és Spanyolország közös pályázatot nyújt be: a kísérleti reaktor Cadarache-ban fog felépülni, de a nemzetközi szervezet jogi székhelye Spanyolországban lesz bejegyezve. A Versenyképességi Tanács egyhangúlag támogatta, hogy Spanyolország és Franciaország közös pályázatot nyújtsanak be a kísérleti termonukleáris atomreaktor felépítésére.

Az olasz elnökség kezdeményezésére – több ország ellenkezése ellenére – összehívták 2003. december 3-ára a Versenyképességi Tanács 2550. (rendkívüli) ülését Brüsszelbe. Az ülés egyetlen napirendi pontja a 6. Keretprogram „Az Európai Kutatási Térség integrálása és megerősítése” elnevezésű programjának módosítása volt az összejt kutatás szponzorálásának érdekében³⁵. A kompromisszumos elnökségi javaslat nem nyerte el a tagországok jelentős részének támogatását, és a Bizottság is jelezte kifogásait. Rövid vita után az elnök megegyezés esélyének hiányában berekesztette az ülést, megállapította, hogy a javaslat nem kapta meg a támogatást, és így a Bizottság nem részesítheti anyagi támogatásban az összejt kutatásokat.

Összefoglalva tapasztalatokat, a kutatáspolitikai területén azzal jellemezhetjük az olasz elnökség tevékenységét, hogy bár nagy ambíciókkal indultak 2003 júliusában, de a lendület az elnökségi időszak második felére elfogyott. Feltűnően kevés munkacsoport-ülést tartottak novemberben, ezért a dokumentumok megtárgyalására és a döntések megfelelő előkészítésére nem volt elég idő. Az elégtelenül előkészített dokumentumokat nem tárgyalták ki megfelelően, a munkacsoport ülésein számtalan esetben kompromisszumok árán sem sikerült konszenzust elérni, így a COREPER-1 illetve a Versenyképességi Tanács üléseire felterjesztett dokumentumokban túl sok függőben lévő kérdés maradt.

Az alapos és aprólékos előkészítő munkát sok esetben megpróbálták improvizációval helyettesíteni, de ez a munkamódszer nem lehet eredményes olyan fórumokon, ahol 25 független ország képviselői próbálnak konszenzusra jutni. Ennek kiváló példája volt, hogy több ország ellenkezése ellenére 2003. december 3-ra összehívták a Versenyképességi Tanács rendkívüli ülését, amelynek programjára egyetlen napirendi pont került, és annak tárgyalása is kudarcba fulladt. A rendkívüli üléssel együtt a Versenyképességi Tanács így egy hónap leforgása alatt három alkalommal is ülésezett, de érdemi döntést a félév alatt alig hoztak: az ügyek nem megfelelő előkészítettsége miatt a döntéseket későbbi időpontra halasztották. Emiatt a szükségesnél több kutatási téma került át az ír elnökség gondozásába.

Az ír elnökségtől alaposabb előkészítő munkát reméltek a tagországok és csatlakozó országok attaséi. Az ír elnökség idején következett be a csatlakozás, ennek végrehajtása is nagy figyelmet követelt meg az elnökségtől.

A Versenyképességi Tanács 2004. március 11-i ülésének témája a Termonukleáris Fúziós Kísérleti Atomreaktor Program (ITER) volt. Kanada kiválása után a kísérleti atomreaktor felépítésért már csak Cadarache (EU) és Rokkasho-mura (JP) versenyez. BUSQUIN főbiztos szélesebb körű felhatalmazást kért a tárgyalások következő fordulójához, hogy szükség esetén a helyszínen kedvezően tudjanak reagálni egyes megnyíló lehetőségekre. A miniszterek ezt nem tartották szükségesnek, ezért a Bizottság az eredeti mandátum alapján folytathatja a tárgyalásokat. A tárgyalások 2004. március 12-13-án Bécsben plenáris üléssel, majd március végén Tokióban, illetve április végén Washingtonban kétoldalú megbeszélésekkel folytatódtak.

³⁴ Dokumentumok: 8657/03 RECH 68 ATO 82 (x); 14937/1/03 RECH 214 ATO 206 REV 1; 15120/03 JUR 449 RECH 224 ATO 210 és 15241/03 JUR 458 RECH 233 ATO 212

³⁵ Dokumentumok: 15385/03 RECH 238 és 15495/1/03 RECH 244 REV 1

A 11. napirendi pontkeretében tanácsi határozatot kívántak elfogadni az Európai Bizottság alap kutatások fokozottabb támogatását kezdeményező előterjesztéséről³⁶. Bár az alap kutatások fokozottabb támogatásának szükségességével elvben minden tagország egyetértett, a tanácsi határozat szövegtervezetét mégsem fogadták el konszenzussal a Munkacsoport és a COREPER megelőző ülésein.

A 12. napirendi pont keretében a kutatási miniszterek véleményt cseréltek az európai űrpolitika két stratégiai dokumentumáról³⁷. A felszólalók általában egyetértettek a Fehér Könyvben összefoglalt stratégiai célokkal, bár Portugália az ütemtervet túlságosan ambiciózusnak vélte. A készülő Akciótervben prioritásként javasolták kezelni (i) a Galileo programot, (ii) a Globális Megfigyelő és Biztonsági Rendszert (GMES), (iii) hordozóeszközök önálló kifejlesztését, (iv) a digitális megosztottság felszámolását, (v) az interplanetáris tér vizsgálatát, valamint kiemelték, hogy az Akcióterv megvalósítása során (vi) adiciónális pénzügyi eszközökre lesz szükség, és (vii) a keletkező adatbázisok legyenek hozzáférhetőek a résztvevő országok számára. Többen az Űrkutatási Tanács megalakítására irányuló kérdést tettek fel, de senki sem ellenezett, ezért az elnök úgy foglalta össze a témát, hogy a Versenyképességi Tanács nem ellenzi egy Űrkutatási Tanács megalakítását. A Bizottság (i) 2004. végéig elkészíti az Akcióterv tervezetét, valamint (ii) a 7. Keretprogram költségvetés tervezetének kialakításánál ügyelnek az Akciótervben körvonalazott feladatok végrehajtásához szükséges anyagi eszközök biztosítására.

A Versenyképességi Tanács 2004. május 17-18-i ülésén az új tagországok első alkalommal vehettek részt teljes jogú tagként. A magyar delegációt GOTTFRIED PÉTER államtitkár vezette, a kutatási tárcát BODA MIKLÓS, az NKTH elnöke képviselte. A kutatási témák – összesen két napirendi pont – a második ülésnapon kerültek sorra.

A 6. napirendi pont keretében BUSQUIN főbiztos tájékoztatást adott a Nemzetközi Termonukleáris Kísérleti Atomenergia Program (ITER) előkészítő tárgyalásainak állásáról. Sajnos, a kísérleti termonukleáris atomreaktor helyszínének kiválasztásában nem sikerült megegyezésre jutni a tárgyalásokon. Kína és Oroszország az európai helyszínt támogatja, az USA és Korea a japánt. Egyes járulékos projektek költségei nem voltak kalkulálva a program előzetes költségvetésében, ezek fedezetének biztosításához Franciaország és más – meg nem nevezett – országok járulnak hozzá, ezért nem terhelik majd az EU költségvetését. Az újabb ajánlattal folytatják a tárgyalásokat Bécsben, és azt remélik, hogy ezzel sikerül háttérbe szorítani Japánt, aki nem tervezi az anyagi hozzájárulás növelését. Az európai helyszínnek (*Cadarache*) technikai feltételei és tudományos reputációja egyébként is jobb, mint a japáné

A 7. napirendi pont keretében a delegációk véleményt cseréltek az ún. *harmadik országbeli* kutatók Európai Unióba történő beutazását megkönnyítő, és az Unión belüli szabad mozgást lehetővé tevő jogszabály tervezetéről és ajánlásokról³⁸. BUSQUIN főbiztos hangsúlyozta, hogy a lisszaboni stratégia megvalósításához több mint 700 000 új kutatói álláshelyet kell létesíteni 2010-ig, amelyeket lehetetlen betölteni harmadik országok kutatóinak alkalmazása nélkül. A vitához sok ország szólt hozzá, a hozzászólók kivétel nélkül támogatták a direktíva és az ajánlások tervezeteit, de felhívták a figyelmet arra, hogy (i) a fogadó intézményeknek kell a kutató tudományos felkészültségét és alkalmasságát elbírálniuk, (ii) meg kell találni a helyes egyensúlyt a biztonsági szempontok és a szabad mozgás között, (iii) csak a gyermekekre terjedjen ki a családtag fogalma, (iv) nemcsak a beutazást kell megkönnyíteni, hanem a harmadik országbeli kutatók és családtagjaik szociális ellátásáról is gondoskodni kell, (v) a direktívában lefektetett irányelvek és az ajánlások megvalósításán túl a tagországoknak további erőfeszítéseket kell tenniük, hogy a lisszaboni célok megvalósuljanak 2010-ig, (vi) az állami és a privát szférába tartozó kutatóintézetek egyenlő elbírálás alá kell essenek. Az elnök bejelentette, hogy a Versenyképességi Tanács támogató véleményét eljuttatják az Igazságügyi és Belügyi Tanácshoz.

A 15. Egyebek napirendi pont keretében BUSQUIN főbiztos – akinek a közelgő parlamenti választások miatt ez volt az utolsó hivatalos szereplése – szóbeli tájékoztatást adott az európai kutatások jövőjét megalapozó közleményről³⁹, amelyet a Bizottság a tanács ülést közvetlenül megelőző napokban a Bizottság nem fogadott el, hanem átdolgozásra visszaküldött. Az előterjesztésben (i) a következő pénzügyi előirányzathoz kapcsolódóan a kutatási ráfordítások jelentős növelését irányozzák elő; (ii) a 7. Keretprogram (*FP7*) idején az alap kutatások

³⁶ Dokumentumok: 5598/04 RECH 9 és 6966/04 RECH 43 LIMITE

³⁷ Dokumentumok: White paper. Space: a new European frontier for an expanding Union – An action plan for implementing the European space policy(14886/03 RECH 211 COMPET 62 IND 164 TRANS 293 POLARM 36+ ADD 1) és Communication from the Commission: Global monitoring for environment and security (GMES): establishing a GMES capacity by 2008 (action plan 2004-2008) (6094/04 RECH 20 ENV 81 COSDP 53 TRANS 57 és 6503/04 RECH 29)

³⁸ Dokumentumok: 7815/04 MIGR 18 VISA 57 RECH 65 COMPET 46 és 9096/04 RECH 86 COMPET 64

³⁹ Dokumentum: Future of policy to support research and development in the Union

kiemelt támogatásához egy Kutatási Alap létrehozását javasolják; (iii) a FP7 eszköztárban a már bevált eszközök (*INT, NoE, stb.*) megtartása mellett az eszköztár bővítését tervezik; (iv) kiemelt figyelmet szentelnek az űrkutatásnak, a biztonságpolitikai kutatásoknak és a nanotechnológia fejlesztéseknek; (v) a 169. § alapján a nemzeti kutatási erőfeszítések koordinációját javítani kell; (vi) a kutatási infrastruktúra fejlesztéseket társfinanszírozással kell gyorsítani. A főbiztos remélte, hogy az előterjesztés átdolgozott változatát rövidesen elfogadja a Bizottság, és akkor kiküldhetik a tagországoknak. A Versenyképességi Tanácsnak a holland elnökség kezdetén 2004. július 2-3-án Maastrichtban tervezett informális ülésére szándékoztak elkészíteni a FP7 előkészítésével kapcsolatos általános útmutatót (*General Guideline*) is.

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy az ír elnökség idején a Versenyképességi Tanács viszonylag kevés számú kutatási előterjesztést tárgyalt. A dokumentumok előkészítése alapos volt, és a fontosabb határozatokat a Tanács konszenzussal elfogadta.

1.4.2 Fontosabb események az Európai Parlament munkájában

A beszámolási időszakban az Európai Parlament Ipari, Külkereskedelmi, Kutatási és Energiaügyi Bizottságának⁴⁰ jogalkotó tevékenységét a kutatás, valamint az informatika területén az *1. táblázat* foglalja össze. Az ITRE Bizottság ezen kívül részt vett kutatáspolitikai döntések meghozatalában, továbbá állásfoglalásokkal és konzultációkkal is segítette az előkészítő munkát.

Az ITRE Bizottság tevékenységében kiemelkedő esemény volt az Európai Parlament kongresszusi termében Brüsszelben 2004. április 6–7-én megrendezett tudományos kongresszus. A kongresszus legfontosabb célja volt, hogy az Európai Parlament szintjén tudatosítsa a tudomány és a kutatás értékeit, a lisszaboni és a barcelonai célok végrehajtása terén előttünk álló feladatokat, az alapkutatások támogatásának fontosságát, az Európai Kutatási Tanács megalakításával kapcsolatos teendőket, valamint a kutatási ráfordítások növelésének szükségességét a következő pénzügyi előirányzat időszakában. A Kongresszusra a parlamenti képviselőkön kívül meghívták a tagállamok és a csatlakozó országok tudományos közéletének és kutatási kormányzatának képviselőit, az Európai Tanács kutatási ügyekért felelős tagjait, nemzetközi kutatási együttműködési szervezetek (*EUREKA, ESF*) képviselőit, egyes kiváló európai kutatóintézetek képviselőit, kutatásban élenjáró ipari nagyvállalatok képviselőit, az Európai Bizottság tagjait, a Kutatási Főigazgatóság és a Központi Kutatóintézet Főigazgatóság vezetőit és tisztviselőit, és az állandó képviselők vezetőit is.

A barcelonai határozat végrehajtásával kapcsolatban egyre több kétség merül fel, Finnországon és Svédországon kívül valószínűleg csak nagyon kevés tagország és csatlakozó ország lesz képes teljesíteni. Az előadók közül többen megkérdőjelezték a monumentális eszközök (*IP és NoE*) hatékonyságát a kutatásban. A csatlakozó országok közül egyedül Lengyelország volt aktív, két előadóval is szerepeltek a plenáris üléseken.

Az alapkutatások szerepének növelésével, valamint az Európai Kutatási Tanács megalakításának szükségességével minden előadó és hozzászóló egyetértett. ACHILLEAS MITSOS főigazgató mintegy ígéretet tett arra, hogy ha megalakul a Kutatási Tanács, akkor meg fogják találni a módját annak, hogy az megfelelő autonómiával rendelkezzen, és a Bizottság rendkívül bürokratikus pénzügyi szabályozásának lehetőség szerinti mellőzésével flexibilisen és hatékonyan tudja menedzselni az alapkutatásokat a jövőben. Annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a jövő megalapozása érdekében a tagországok kutatási ráfordításainak ki kellene kerülnie a Stabilitási Egyezmény hatálya alól. Az alapkutatás ugyan nincs, de az Európai Kutatási Térség (*ERA*) meg van említve az új alkotmány tervezetében, ez lehetőséget ad az alapkutatá-

⁴⁰ European Parliament, Committee for Industry, External Trade, Research

sok támogatására is az ERA keretén belül. A következő pénzügyi előirányzat ez eddigi információk szerint megfelelő anyagi háttérrel fog biztosítani a kutatások jelentős növeléséhez. A Bizottság terv szerint 2005 elején fogja a FP7 tervezetét megküldeni a Tanácsnak és a Parlamentnek (*co-decision procedure*).

A finn kutatási miniszter kérdésekre válaszolva elmondta, a finn „titok” abban rejlik, hogy – az olykor rettenetesen nehéz gazdasági körülmények ellenére – az egymást követő kormányok – *pártállástól függetlenül* – és a Finn Parlament a kutatási ráfordítások növelésének mindig prioritást adtak. Ez egyes időszakokban nagyon nagy terhet rótt a lakosságra, de most már örülnek, hogy így történt, és büszkék az eredményekre. A hozzászólók közül többen javasolták annak tudatosítását, hogy a kutatási ráfordítás nem „*költség*” hanem „*befektetés*”, híd a jövőbe. A kutatási ráfordítások növelése elengedhetetlen, de ez nem elegendő a sikerhez: az igazgatási struktúrákat és a szervezést/menedzsmenetet is javítani kell ahhoz, hogy a megnövelt kutatási ráfordítások hasznosuljanak, több és jobb kutatási eredményt produkáljanak. ZORÁN STANCIC államtitkár (*Szlovénia*) hozzászólásában Magyarországot jó példaként említette, ahol már tettek is valamit annak érdekében, hogy megközelítsék a barcelonai célokat.

1.4.3 Fontosabb események az Európai Bizottság tevékenységében

Az Európai Bizottság Kutatási Főigazgatóságának kutatásszervezési tevékenységében a beszámolási időszakban a 6. Keretprogram végrehajtása dominált. Az Európai Unió 6. Keretprogramjában (FP6) 2004. március 15-ig 92 pályázati felhívás⁴¹ látott napvilágot, amelyre jelzett határnapig több, mint 150 000 kutatót – több, mint 50 ország állampolgárait – tömörítő mintegy 28 000 pályázat érkezett be. A statisztikai adatok még nem véglegesek, és az adatok értelmezésénél ügyelni kell arra is, hogy ez csak egy pillanatkép a folyamatban, hiszen a még nyitott felhívásokra további pályázatok fognak beérkezni.

Szintén nem végleges, de jobban értelmezhető adatok állnak rendelkezésre a már 2003-ban lejárt határidejű első pályázati felhívásokra beérkező pályázatokról, amelyek bírálata megtörtént, és a nyertes konzorciumokkal folyamatban van a szerződések megkötése. Az egyes tematikus prioritások és horizontális aktivitások pályázati felhívásaira 2003 évben beérkező és elbírált pályázatokról a 2004. január 16-i állapot szerint rendelkezésre álló – nem végleges – adatokat a 2. táblázat tartalmazza. A sikeres pályázatok közül 2004. március 15-ig több, mint 1 100 konzorciumi szerződést megkötöttek, valamint további 650 szerződés előkészítése megtörtént, csak aláírásra vár⁴². A megkötött kutatási szerződések összesen mintegy 2,8 milliárd euró fedezetet igényelnek, amelyből előfinanszírozásként mintegy 0,5 milliárd eurót már át is utaltak a szerződött konzorciumoknak.

Az Európai Unió Kutatási Főigazgatóságának (DG RTD) belső értékelése szerint a keretprogram sikeres, mert kellő számú, jó színvonalú pályázat érkezett be. A 2003-ban beérkezett pályázatok közül mintegy minden ötödiket, a ponthatár feletti pályázatok közül minden másodikat tudják anyagilag támogatni. Ezekre a pályázatokra igényelt támogatásoknak átlagban csak mintegy 50%-át⁴³ folyósítják majd a szerződések alapján a nyertes konzorciumoknak.

⁴¹ Ezen belül négy Euratom pályázati felhívás volt

⁴² Ezek az adatok nem tartalmazzák Priority 2: Information Society Technologies szerződések adatait, mert azok még nem ismertek

⁴³ A Bizottságnak nem célja a pályázatok költségvetésének csökkentése, de a gyakorlat azt mutatja, hogy a pályázók általában a szükségesnél nagyobb pénzügyi támogatást igényelnek

A Főigazgatóság értékelése szerint a pályázatok átlagos színvonala is jónak mondható. Elsősorban az új eszközöknek⁴⁴ köszönhetően átlagban nőtt az egyes pályázatokban résztvevő kutatók száma, tehát az elaprózottság csökkent. Az egyes tematikus témák és horizontális akciók túlpályázási mutatói és sikeraránya között jelentős különbség van. Ez szerencsés esetekben annak tudható be, hogy az adott területen túl sok kiváló pályázat érkezett be, ezért a ponthatár feletti pályázatok között is válogatni kellett a limitált anyagi források miatt. Más esetekben éppen ellenkezőleg: túl sok pályázat nem felelt meg a bírálati szempontoknak, mert esetleg nem volt elég világos az orientáció a pályázati munkaprogramokban.

Továbbra is nagyon népszerűek a hagyományos eszközök, a STREP pályázati felhívások különösképpen vonzzák a pályázókat. Az új eszközök között az integrált projekt pályázati formára aratott nagyobb sikert, a kiválósági hálózatoknál sok esetben félreértést okozott az integráció megkívánt foka, illetve a koordináció célszerű módjának kialakítása. Az új eszközök által a konzorciumoknak biztosított nagyobb önállóság és bizonyos fokú autonómia általában jó fogadtatásra talált a kutatói közösségekben. Ugyanakkor olyan visszajelzések is érkeztek már, hogy ez túlságosan megnöveli a felelősséget, és a konzorciumok működtetése aránytalanul sok munkát igényel. A konzorciumok jelentős része túlbecsülte a program eredményes végrehajtásához szükséges költségvetést, ez a megállapítás az új eszközökre különösképpen érvényes.

Az ipar részvétele a 6. Keretprogramban eddig szintén nem tekinthető sikeresnek. A Főigazgatóság tisztviselőinek nem kis fejfájást okoz, hogy mivel keltsék fel az ipar érdeklődését a keretprogramban – ezen belül is elsősorban a kiválósági hálózatokban – való részvétel iránt, továbbá hogyan bírják rá az ipart a kutatási ráfordítások növelésére, ami kulcskérdés a lisszaboni célok elérése terén. Ugyanígy passzívok maradtak a kis- és középvállalkozások, bár a Keretprogram tervezésekor a költségvetés 15%-át nekik dedikálták. A következő pályázati felhívásokban külön erőfeszítéseket kell tenni az ipar, valamint a kis- és középvállalkozások eredményesebb bevonására a kutatásba.

A beszámolási időszakban fontos esemény volt, hogy a bővítés miatt megnőtt a keretprogram költségvetése. A növekményt a Bizottság javaslata alapján közel lineárisan osztották fel a tematikus prioritások és a horizontális aktivitások eredeti előirányzatai szerint (3. táblázat).

A 6. Keretprogram sikereként tartják számon, hogy végre megbízhatóan működik az Elektronikus Pályázati Rendszer⁴⁵, és ma már a pályázatok mintegy 70%-át ezen keresztül nyújtják be a Kutatási Főigazgatóságnak. Mint tudjuk, az előző Keretprogram idején kísérletképpen bevezetett szoftverek nem teljesen feleltek meg a követelményeknek, ezért biztonságosabb volt postai úton továbbítani a pályázatokat.

A belső értékelés mellett objektív vélemény kialakítása céljából a Kutatási Főigazgatóság megbízott egy kilenctagú, magas szintű, független szakértői csoportot is a Keretprogram eddigi eredményeinek értékelésével. A szakértői csoport Marimon professzor vezetésével állítja össze jelentését, amelyet terv szerint 2004 júniusában juttatnak el megbízójukhoz. A tagországok szintén dolgoznak saját értékeléseiken, és álláspontjuk nem minden esetben egyezik a Kutatási Főigazgatóság tisztviselőinek értékítéletével. Túl korai lenne azonban elmarasztaló véleményt mondani, mert a Keretprogram félidei értékelése még nem fejeződött be.

⁴⁴ Integrated Projects and Networks of Excellence

⁴⁵ Electronic Proposal Submission System (EPSS)

1. táblázat Az Európai Parlament ITRE Bizottsága által elfogadott és a beszámolási időszakban kihirdetett kutatási, illetve informatikai témájú

2. táblázat A 6. Kutatási Keretprogram első pályázati felhívásaira 2003 évben beérkezett és elbírált pályázatok adatai a 2004. január 16-i állapot szerint

3. táblázat A 6. Kutatási Keretprogram költségvetése (millió euró)

Kutatási program / prioritás	A Bizottság javaslata 01/02/2001	Parlament és Tanács 22/11/2001	Végleges 13/06/2002	Bővítés miatti növelés 10/12/2003
Keretprogram kutatások költségvetése összesen	16 270	16 270	16 270	17 883
<i>Genomics and biotechnology for health</i>	2 000	2 150	2 255	2 514
<i>Information society technologies</i>	3 600		3 625	3 984
<i>Nanotechnologies, intelligent materials</i>	1 300		1 300	1 429
<i>Aeronautics and space</i>	1 000		1 075	1 182
<i>Food safety and health risks</i>	600	625	685	753
<i>Sustainable development and global change</i>	1 700	1 850	2 120	2 329
<i>Citizens and governance</i>	225		225	247
<i>Specific activities for wider field of research</i>	2 345	2 270	1 300	1 409
Az európai kutatások integrálása összesen	12 770	13 020	13 345	14 682
<i>Research and innovation</i>	300	290		319
<i>Human resources</i>	1 800	1 580		1 732
<i>Research infrastructures</i>	900	655		715
<i>Science and society</i>	50	80		88
Az ERA strukturálása összesen	3 050	2 830	2 605	2 854
<i>Coordination of activities</i>	400	270		292
<i>Development of policies</i>	50	50		55
Az ERA megerősítése összesen	450	420	320	347
EURATOM kutatások költségvetése összesen	1 230	1 230	1 230	1 352
<i>Waste treatment and storage</i>			150	
<i>Controlled thermonuclear fusion</i>			700	
<i>Other activities (nuclear safety and safeguards)</i>			50	
<i>Activities of the Joint Research Centre</i>			330	
6. KTF-Keretprogram mindösszesen	17 500	17 500	17 500	19 235

Összességében azzal jellemezhetnénk a tagországok véleményét, hogy „pozitív fenntartással” tekintenek a 6. Keretprogram eddigi eredményeire. Sokan úgy vélik, hogy a Kutatási Főigaz-

gatóság túl kevés információval látja el a pályázókat, és akadozik a koordináció a kutatási programban közreműködő többi főigazgatósággal (*DG ENTR, DG TREN, DG INFSO, stb.*). A pénzügyi előírásokat és szerződésmintákat túl későn tették közzé, ez sok potenciális pályázót elbizonytalanított, illetve csökkentette a benyújtott pályázatok eredményességét. A kutatóintézetek és az egyetemi kutatóhelyek eredményessége javulni látszik az előző keretprogramhoz képest, de ez nem helyettesítheti az ipar, valamint a kis- és középvállalkozások távolmaradását. A tagországok nincsenek meggyőződve arról, hogy a túlságosan nagy – és túl nagy költségvetéssel működő, ún. európai léptékű – projektek és kiválósági hálózatok valóban minden tudományterületen növelik a kutatások eredményességét és hatékonyságát.

Egyértelműen sikeresnek ítélik a tagországok az ERA-NET hálózat eddigi eredményeit, valamint a *Marie Curie* mobilitási programot, bár utóbbi esetében kifogásolják, hogy a sikerarány túl alacsony. Véleményük szerint vagy jobban kellene fókuszálni a felhívásokat, hogy a felhívás szövege ne kecssegtessen eleve kudarcra ítélt pályázókat, vagy – amennyiben bebizonyosodik, hogy a mobilitás jól és költséghatékony módon szolgálja az európai kutatások eredményességét – a jövőben növelni kellene a rovaton rendelkezésre álló keretösszeget.

Egyelőre felemás a megítélése a technológiai platformoknak és a nyitott koordináció módszerének. A tagországok elvben elfogadják ezeket az eszközöket, de nincs még elegendő tapasztalat az eszközök eredményességéről. Bár még nem történt meg az áttörés egyre többen támogatják azt a koncepciót, hogy a Strukturális Alapok prioritásai között növeljék a kutatások szerepét – elsősorban a kutatási infrastrukturális beruházások támogatásával a régiókban – összhangban a Keretprogram céljaival.

A tagországok között szinte teljes az egyetértés abban, hogy a keretprogramok nem vállalhatják fel az olyan kormányközi együttműködésen alapuló nemzetközi kutatási szervezetek feladatait, mint az EUREKA vagy a COST. Tehát ezekre továbbra is szükség van, és erősíteni kell a szinergiát és az együttműködést a Keretprogram és az európai kutatási szervezetek tevékenysége között.

A tapasztalatokat és véleményeket hasznosítani fogják 6. Keretprogram következő pályázati felhívásainak kiírásában. A Program Bizottságok következő üléseinek napirendjén kötelezően szerepelni fog a munkaprogramok tervezett módosításainak megvitatása, és erre alapozva készül el majd az újabb pályázati felhívások szövege. Hírek szerint nagyobb teret engednek majd a két lépcsős értékelésnek, ami várhatóan jelentősen csökkenti a pályázók terheit. A kevésbé sikeres kiválósági hálózat program jobb megismertetéséért információs napokat szerveznek majd, továbbá speciális eszközökkel fogják támogatni az ipari kutatásokat, a kis- és középvállalkozások részvételét, valamint a nemzetközi kooperációt.

A 6. Keretprogram eddigi tapasztalatait figyelembe fogják venni 7. Keretprogram előkészítésénél is. A 7. Keretprogramot előkészítő egyes vitaanyagok már napvilágot láttak, de a keretprogram tervezetének első változata legkorábban 2004. év végéig készülhet el. Ennek megvitatása át fog húzódni a luxemburgi, illetve a követő elnökségek időszakába. A 7. Keretprogram előkészítésével kapcsolatosan rendelkezésre álló információt az *1.3 fejezet* tartalmazza.

2. AZ EURÓPAI UNIÓ KAPCSOLATA MÁS ÁLLAMOKKAL

Az Európai Unió tudományos kapcsolatrendszerének az Európai Kutatási Térség (ERA)⁴⁶ ad keretet. Az ERA alapvető célja az európai versenyképesség megőrzését, illetve javítását szolgáló új, innovatív tudományos eredmények szolgáltatása a tagországokban meglévő tudományos kapacitások hatékonyabb és gazdaságosabb kihasználását elősegítő koordináció révén, valamint az Unió e célra elkülönített pénzeszközeinek célszerű és hatékony felhasználásával. Az ERA nemzetközi irányultságú⁴⁷, nyitott a világ többi térsége felé⁴⁸, és pozitív választ ad a globalizáció kihívásaira.

Az ERA koncepciójában körvonalazott célok megvalósításának legfontosabb eszköze a nemzetközi tudományos és technológiai együttműködés, ezen belül is az Európán belüli együttműködés. Erősíteni kívánják a tagállamok kutatási és technológia-fejlesztési kooperációját, és aktívan bevonják a csatlakozó és a társult országokat az európai kutatási térségbe. Az Európai Unió azonban felismerte a globalizáció kihívásait és ígéreteit is, ezért szoros kapcsolatokat építenek ki a fejlett ipari országokkal és a felemelkedő gazdaságokkal, a fejlődő országokkal, a földközi-tengeri és a nyugat-balkáni országokkal, továbbá Oroszországgal és az újonnan függetlenné vált országokkal, valamint a nemzetközi tudományos szervezetekkel.

Az ún. „harmadik országok” körébe tartozó államokkal a tudományos együttműködési szerződések előkészítése a Bizottság feladata, megvitatása és jóváhagyása az Európai Unió Tanácsa, valamint az Európai Parlament hatáskörébe tartozik. A beszámolási időszakban a Tanács Egyesített Kutatási és Atomkutatási Munkacsoportja (G-15) ülésein tárgyalta és előkészítette a tudományos és technológiai együttműködési szerződések szövegének tervezetét a harmadik országokkal, majd a szöveget az Állandó Képviseltek vezetőinek Bizottsága (COREPER) hagyta jóvá. A szerződések tartalma nagyon hasonló volt, de az egyes országok sajátosságainak megfelelően kis mértékben eltért a szöveg. Az utóbbi időben az Európai Unió nagy hangsúlyt helyez a szellemi jogok védelmére a harmadik országokkal való tudományos együttműködés során is. Az érvényben lévő, illetve előkészítés alatt álló szerződésekről rendelkezésre álló információt 4. táblázat foglalja össze.

A beszámolási időszakban az Európai Kutatási Térség céljainak gyakorlati megvalósítását a 6. Keretprogram (2002-2006) szolgálta. A Keretprogram különbséget tesz egyes országok, valamint ország csoportok között, amikor a nemzetközi együttműködés kereteit, feltételeit és koordinációját szabályozza. A nemzetközi együttműködés szempontjából a következő országcsoportokat, valamint a nemzetközi szervezetek csoportját különítik el:

- Európai Unió régi tagországai (*Ausztria, Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Luxembourg, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország*)
- Európai Gazdasági Övezet és az Európai Szabadkereskedelmi Övezet országai (*EEA+EFTA: Norvégia, Izland, Liechtenstein, Svájc és Izrael*)
- társult országok (*csatlakozó országok: Ciprus, Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Málta, Szlovákia, Szlovénia; jelölt országok: Bulgária, Románia, Törökország; nem jelölt országok: Norvégia, Svájc*)
- fejlődő országok (*ACP: mintegy 70 afrikai, karibi és csendes-óceáni ország a Lomé-Cotonou egyezmény szerint; ASEAN: Brunei, Indonézia, Malajzia, Fülöp-szigetek,*

⁴⁶ COM(2000) 6: Towards a European Research Area

⁴⁷ COM(2001) 346 final: The international dimension of the European Research Area

⁴⁸ COM(2000) 612 final: Making a reality of the European Research Area: Guidelines for EU research activities (2002-2006)

Szingapúr, Thaiföld, Vietnám, Laosz, Kambodzsa; ASEM: Kína, Fülöp-szigetek, Malajzia, ASIA:)

- felemelkedő országok (*Kína, India, Brazília, Argentína, Chile, Mexikó és Dél-Afrika*)
- iparilag fejlett országok (*USA, Kanada, Japán, Ausztrália, stb.*)
- mediterrán partnerek (*Algéria, Egyiptom, Jordánia, Libanon, Marokkó, Palesztin Önkormányzat, Szíria, Tunézia, valamint a társult mediterrán országok: Ciprus, Málta, Törökország és Izrael*)
- nyugat-balkáni országok (*Albánia, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Macedónia, Szerbia és Montenegró*)
- újonnan függetlenné vált országok (*Örményország, Azerbajdzsán, Belorusszia, Grúzia, Kazahsztán, Moldávia, Oroszország, Tádzsikisztán, Türkmenisztán, Ukrajna, Üzbegisztán*)
- nemzetközi szervezetek (*CERN, COST, EMBL, EMBO, ESA, ESF, ESO, ESRF, EUREKA, ILL, stb.*)

Az egyes ország csoportok részvételének feltételeit a 6. Keretprogramban részletesen ismertettem a „*Tudásalapú gazdaság kihívásai az EU-tagság előtt álló Magyarország tudományos és technológiai (TÉT) kapcsolataiban*” című, a Tudományos és Technológiai Attasék 8. Konferenciáján⁴⁹, 2003. szeptember 4-én Budapesten. A régi és az új tagországok, valamint a társult és tagjelölt országok tudományos és kutatási együttműködésének főbb eredményeit a beszámolási időszakban a 2.1. fejezet foglalja össze.

Az országok, illetve országcsoportokkal való együttműködés tárgyalása előtt előre kell bocsátanunk, hogy a kutatás-fejlesztés és innováció szerepe érezhetően erősödik az európai régiókban, így az országok közötti együttműködést a jövőben felválthatja egy régiók közötti kooperáció. Felismerték az innovációs és kutatás-politikák, valamint a kohéziós politikák közötti szinergia erősítésének szükségességét. Felül fogják vizsgálni a strukturális alapok K+F-tevékenységben betöltött szerepét, és a fejletlenebb régiók bekapcsolódásának lehetőségeit az egységes európai kutatási térség megteremtésébe. A Bizottság regionális technológiai állapotfelmérésekkel, regionális benchmarking tevékenységgel, regionális tudományos és technológiai indikátorok kidolgozásával, tanulmányok és analízisek elkészíttetésével, regionális innovációs információs rendszerek megteremtésével, valamint információs kampányok szervezésével kívánja támogatni a regionális kutatás és innováció fejlődését.

⁴⁹ Dr. Szendrői László: Az Európai Kutatási Térség megközelítései és a globális nemzetközi együttműködés viszonya a harmadik országokkal. A Tudományos és Technológiai Attasék 8. Konferenciája. A tudásalapú gazdaság kihívásai az EU tagság előtt álló Magyarország tudományos és technológiai (TÉT) kapcsolataiban. Budapest, 2003. szeptember 4. pp 102-132

4. táblázat Nemzetközi tudományos és technológiai egyezmények harmadik országokkal

Ország	kód	Tárgyalások	Egyezmény	Official Journal	Hatálybalépés
Argentina	AR	26.10.1998	20.9.1999	L006/32 11.1.2000	28.5.2001
Argentina (EURATOM)	AR		11.6.1996	L296/32 30.10.1997	29.10.1997
Australia	AU	27.5.1998	8.7.1999	L195/31 28.7.1999	9.12.1999
Brazil	BR	14.02.2003	19.01.2004	hatálybalépés várható 2004-ben	
Canada	CA	10.30.1998	17.12.1998	L156/23 23.6.1999	30.4.1999
Canada (EURATOM)	CA		17.12.1998	L346/64 22.12.1998	23.12.1998
China	CN	25.3.1998	22.12.1998	L006/40 11.1.2000	14.12.1999
Chile	CL	20.04.2001	23.9.2002	L199 07.08.2003	ratifikáció
Egypt	EG	12.3.2003	folyamatban lévő tárgyalások		
India	IN		23.11.2001	L213/30 9.8.2002	14.10.2002
Japan	JP	13.05.2003	folyamatban lévő tárgyalások		
Japan (EURATOM)	JP		folyamatban lévő tárgyalások		
Kazakhstan (EURATOM) FUSION	KZ		29. 11. 2002	hatálybalépés várható 2004-ben	
Kazakhstan (EURATOM) Nuclear Safety	KZ		29.11.2002	hatálybalépés várható 2004-ben	
Mexico	MX	12.07.2002	03.02.2004	hatálybalépés várható 2004-ben	
Morocco	MA	12.03.2003	26.06.2003	L37/08 10.02.2004	ratifikáció
Russia	RU	17.7.1997	16.11.2000	L299/14 28.11.2000	10.5.2001
Russia (EURATOM) FUSION	RU	17.1.1991	3.10.2001	L287/30 31.10.2001	11.4.2002
Russia (EURATOM) Nuclear Safety	RU	17.1.1991	3.10.2001	L284/24 31.10.2001	11.4.2002
South Africa	ZA		5.12.1998	L313/26 15.11.1997	11.11.1997
Tunisia	TN	12.03.2003	236.06.2003	L37/16 10.02.2004	ratifikáció
		12.3.2003	folyamatban lévő tárgyalások		
Ukraine	UA	27.4.2001	4.7.2002	L36/32 12.2.2003	11.2.2003
Ukraine (EURATOM) FUSION	UA		23.7.1999	L322/40 27.11.2002	13.11.2002
Ukraine (EURATOM) Nuclear Safety	UA		23.7.1999	L322/33 27.11.2002	31.11.2002
United States	US	Dec. 1995	5.12.1997	L284/35 22.10.1998	14.10.1998
United States (EURATOM)	US		7.11.1995	L120/39 20.5.1996	12.4.1996

2.1. Az Európai Unió viszonya az újonnan belépő tagállamokkal, köztük Magyarországgal

Az Európai Kutatási Térség és a 6. Keretprogram alapvető célja a nemzetközi tudományos együttműködés szolgálata elsősorban a tagországok között, de a programok nyitottak a társult országok és a csatlakozásra váró országok felé, illetve – bizonyos feltételek megléte esetén – a világ összes országának kutatói felé is. A közös munkában korábban – görög elnökség idején – még érzékelhető volt valamiféle nem hivatalos megkülönböztetés a régi tagországok (*15 tagország*), az Európai Gazdasági Övezet országai (*Norvégia, Izland, Liechtenstein*), valamint a társult országok (*csatlakozó országok, jelölt országok és nem jelölt országok*) csoportjai szerint. Az olasz elnökség idején, majd különösen az ír elnökség idején a társult országok csoportján belül egyre inkább érzékelhető volt a csatlakozó országok (*tíz új tagország*) véleményének felértékelődése a jelölt (*Románia, Bulgária és Törökország*), valamint a nem jelölt (*Izland, Norvégia, Svájc, stb.*) véleményéhez képest.

Az 5. táblázat foglalja össze a társult országokkal megkötött társulási egyezmény aláírásának és a hatálybalépésnek az időpontját. A megállapodások a tíz új tagország esetében a csatlakozás időpontjában – tehát 2004. május 1-jén – hatályukat veszítették.

5. táblázat Társult országok részvétele a 6. KTF-Keretprogramban

Ország	Kód	Egyezmény	Hatálybalépés
Candidate Countries Memoranda of Understanding (MoU) based on the general agreement on "Association of Candidate Countries to Community Programmes"			
Bulgaria	BG	29.10.2002	24.02.2003
Czech Republic	CZ	29.10.2002	
Cyprus	CY	29.10.2002	29.11.2002
Estonia	EE	29.10.2002	29.10.2002
Hungary	HU	29.10.2002	29.10.2002
Latvia	LV	29.10.2002	29.10.2002
Lithuania	LT	29.10.2002	29.10.2002
Malta	MT	29.10.2002	5.12.2002
Poland	PL	29.10.2002	29.10.2002
Romania	RO	29.10.2002	29.10.2002
Slovak Republic	SK	29.10.2002	5.12.2002
Slovenia	SI	29.10.2002	29.10.2002
Turkey	TR	29.10.2002	10.01.2003
Associated non-Candidate Countries (EEA): EEA Joint Committee Decision n° 154/2002 mending protocol 31 to the EEA agreement			
Iceland	IS	EEA egyezmény alapján	10.01.2003
Liechtenstein	LI		
Norway	NO		
Associated non-Candidate Countries: International S&T Association Agreement			
Israel	IL	10.06.2003	ratifikáció
Switzerland	CH	16.01.2004	01.01.2004

EURATOM: BG, HU, LV, RO, SK, SI és CH

A nemzetközi tudományos együttműködés hatékonyságának növelése érdekében a régi tagállamok, valamint a Keretprogramhoz társult tagjelölt és nem tagjelölt országok kutatói már a csatlakozás előtt is teljesen azonos jogokkal és kötelezettségekkel vehettek részt a programban. Az európai tudományos együttműködési szervezetek (*mint pl. CERN, ESA, ESO, EMBL, stb.*) azonos jogokkal vehetnek részt a programban, mint a tagállamok hasonló szervezetei. Sőt, bizonyos feltételekkel az ún. „*harmadik országok*” szervezetei is részt vehetnek a Keretprogramban, egyes kiemelt országcsoportok (*földközi-tengeri, fejlődő, újonnan függetlenné vált országok, stb.*) kutatói pedig a nemzetközi együttműködés keretében anyagi támogatásra is jogosultak (*részletesen lásd a 2.2 fejezetben*).

A tíz új tagország csatlakozásával, 2004. május 1-je után ugyan Ciprus, Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Málta, Szlovákia és Szlovénia a társult országok csoportjából átkerült a tagországok csoportjába, de ez a tudományos együttműködés terén nem járt semmiféle különösebb megrázkódtatással, hiszen ezek az országok a 6. Keretprogramban – annak kezdete óta – teljes jogú tagként vehettek részt. Az új tagországok számára a csatlakozás azonban kétség kívül azzal az el nem hanyagolható előnnyel járt, hogy megszabadultak befizetési kötelezettségeiktől, amelyeket a társulási szerződésben vállaltak. Az pedig az Unió mind a huszonöt – régi és új – tagországa számára egyaránt előny, hogy a csatlakozás következtében a Keretprogram költségvetése az eredetileg tervezetthez képest 1,7 milliárd euróval megnőtt, így mintegy 10%-kal nagyobb összeg áll rendelkezésre a tudományos kutatásra 2006-ig. A növekményt a Bizottság javaslata alapján közel lineárisan osztották fel a tematikus prioritások és a horizontális aktivitások eredeti előirányzatai szerint (*lásd 3.táblázat az 1.4 fejezetben*).

A csatlakozó és a társult országok részvételének sikeraránya átlagban alul maradt a várakozásoknak. Különösen nagy az elmaradás az integrált projektek és a kiválósági hálózatok terén, valamint konzorciumi vezetők tekintetében. Más értékelések szerint a csatlakozó és kandidátus országok között Csehország, Szlovénia és Magyarország a várakozásoknak megfelelően szerepelt (*6. táblázat*). A harmadik országok kutatóinak érdeklődése is messze elmarad a várakozástól, ezért a nemzetközi kooperáció elősegítésére rendelkezésre álló keretösszeg jelentős részét nem sikerült lekötöni még.

Az Európai Unió 6. Keretprogramjában (2002–2006) Magyarország a tagországokkal mindenben megegyező feltételekkel vett részt, már a tényleges csatlakozást megelőzően is. Kiepült a magyar nemzeti kapcsolattartók hálózata, és a Keretprogram programbizottságaiba kinevezett magyar képviselők és szakértők rendszeresen részt vettek a programbizottságok Brüsszelben megtartott ülésein.

6. táblázat A csatlakozó országok teljesítménye a CORDIS adatbázis alapján⁵⁰
(2004. áprilisi állapot)

Ország	Partnerkereső szervezetek	Részvétel regisztrált projekteken	Megjelenés a közölt eredményekben
Cyprus	38	200	9
Czech Republic	51	1130	355
Estonia	8	162	4
Hungary	98	1312	1031
Latvia	2	130	1
Lithuania	5	147	5
Malta	40	72	12
Poland	153	1004	61
Slovakia	19	458	67
Slovenia	23	235	7
TOTAL	437	4850	1552

Az EU 6. Keretprogramjával való kapcsolattartásban korábban kiemelkedő szerepe volt a HunOR irodának. Az iroda vezetője és munkatársai kiváló személyes kapcsolatokat építettek ki a Kutatási Főigazgatóság tisztviselőivel. Az aktuális információkat elektronikus juttatták el az irodát működtető konzorciumhoz és a magyar kutatóhelyekhez. Sajnos, az iroda működése az olasz elnökség idején teljesen leépült, majd az ír elnökség idején meg is szűnt. A magyar kapcsolattartó iroda jogállásának felülvizsgálatát, valamint a működési feltételeinek biztosítását és a tevékenység újjáélesztését nagyon fontosnak tartom a magyar kutatók eredményes részvételének elősegítése érdekében a következő időszakban.

2.2. Az Európai Unió kapcsolatai a műszaki-tudományos nagyhatalmakkal és más, nem EU-tagországokkal

Az Európai Unió tudományos együttműködését az Amerikai Egyesült Államokkal és más iparilag fejlett országokkal, a fejlődő országokkal, a mediterrán partnerekkel és a nyugat-balkán országokkal, valamint Oroszországgal és az újonnan függetlenné vált (NIS) országokkal a 2.2.1-2.2.4 alfejezetek tárgyalják.

A Keretprogram első évében közzétett tematikus felhívásokra beérkezett pályázatok lehangozó képet festenek az INCO-országok érdeklődéséről az európai kutatási együttműködés iránt. A tematikus pályázatokra beérkezett 5247 pályázat közül csak 1052 pályázatban volt egy

⁵⁰ CORDIS: National R &D and Innovation: Information Service : New Member States CORDIS information (map-based search) (http://www.cordis.lu/national_service/en/w_en.htm)

vagy több résztvevő INCO-orozságból. A 76523 pályázó közül mindössze 1371 fő volt INCO-orozság állampolgára: ez az összes pályázó 1,93%-a.

Az adatok szerint a Fenntartható fejlődés (P-6) és a Nanotechnológiák (P-3) pályázataiban való közreműködés iránt volt a legnagyobb érdeklődés a harmadik orozságok kutatói részéről. A Nanotechnológiák témakörben is azonban mindössze négy orozszág érdeklődött: orosz, ukrán, horvát és kínai kutatók jelezték együttműködési szándékukat.

Három további tematikus prioritás, az Információs társadalom technológiái (P-2), a Genomika és Biotechnológia (P-1), valamint az Állampolgárok és Kormányzás (P-7) tematikus prioritások felhívásaira még értékelhető számú pályázó jelentkezett harmadik orozságokból. A fennmaradó két tematikus prioritás, a Repülés és Űrkutatás (P-4), valamint az Élelmiszerbiztonság (P-5) prioritások területén elhanyagolhatóan kevés számú pályázót regisztráltak.

Ahhoz, hogy az Európai Kutatási Térséget és a 6. Keretprogramot nemzetközi dimenzióban pozitívan tudjuk értékelni, a következő felhívásokra az INCO-orozságokból a jelenleginél legalább ötször nagyobb számban kellene pályázóknak jelentkezniük.

2.2.1. Tudományos együttműködés az iparilag fejlett orozságokkal

Az iparilag fejlett és a gyorsan fejlődő orozságokkal való együttműködéshez kétoldalú tudományos és technológiai egyezmények (lásd a 4. táblázat a 2. fejezetben) adnak jogi keretet. A fejlett orozságokkal való együttműködés legfontosabb témái a biotechnológiai kutatások, az egészségügyi kutatások, az energiatermeléssel kapcsolatos kérdések, valamint egyes globális környezetvédelmi problémák.

A fejlett orozszágok közül az Európai Uniónak az Amerikai Egyesült Államokkal, Kanadával és Ausztráliával már korábban is volt együttműködési szerződése. Dél-koreai és japán kutatók számos kutatási európai programban vesznek részt, ezért ezekkel az orozszágokkal is megkezdődtek a tárgyalások az együttműködési megállapodások előkészítéséről.

A tudományos szuperhatalommal, az USA-val nemrégén lejáró tudományos együttműködési szerződés meghosszabbításának szövegtervezetét⁵¹ 2003. október 17-én küldte meg a Bizottság a Tanácsnak, a megállapodás megkötése és ratifikációja folyamatban van. Ezt megelőzően, 2003. október 1-jén készült el a Bizottság értékelése⁵² a lejáró szerződés időszaka alatt elért közös eredményekről és javaslatokról a további együttműködésre.

Az USA-val a kutatási kooperáció számos tudományos területre kiterjed, általában olyan globális értelemben is fontos prioritásokat szoktak kiemelni⁵³, mint a klímaváltozás, vagy az egészségügyi kutatások (különös tekintettel a fertőző betegségek és az AIDS-kutatására). Az USA–EU tudományos együttműködés keretében transz-atlanti konferenciák előkészítése kezdődött meg az egészségügyi kutatások és a fenntarthatóság területén, amelynek legfontosabb célja, hogy a tudománypolitikusok és döntéshozók véleményt cserélhessenek a jövő legfonto-

⁵¹ 13729/03 RECH 178 Proposal for a Council Decision concerning the conclusion of an Agreement aimed at renewing the Agreement for scientific and technological cooperation between the European Community and the Government of the United States of America. Brussels, 17 October 2003

⁵² COMMISSION STAFF WORKING PAPER AN IMPACT ASSESSMENT OF THE SCIENCE & TECHNOLOGY AGREEMENT CONCLUDED BETWEEN THE EUROPEAN COMMUNITY AND THE UNITED STATES OF AMERICA (Contract IEAOCT2002-6003) {COM(2003)569 final} 1 October 2003

⁵³ A worldwide vision for European research. Perspectives for International co-operation in science and technology. European Commission, Directorate-General for Research. EUR 20874, Brussels, 2003. ISBN 92-894-6257-4. pp 60

sabb feladatairól és az együttműködés feltételrendszeréről. A „*Tudomány és technológia jövőjének perspektívái*” elnevezésű konferenciasorozat konferenciáit felváltva rendezik majd meg európai és amerikai helyszíneken, az első konferencia témája a biotechnológia hozzájárulása lesz a humán vakcinák előállításához.

A technológiai fejlődés Japánban, valamint a kutatás kiemelt finanszírozása (*a GDP több, mint 3%-át fordítják kutatásra*) elkápráztatja az európai tudománypolitikusokat. Az együttműködés kölcsönösen előnyös lehet, ezért megkezdődtek a tárgyalások egy tudományos együttműködési megállapodás előkészítéséről. Kiemelt figyelmet kaptak a tárgyalások során az információs technológiák, az anyagtudomány, a biotechnológia, a nukleáris kutatások (*különös tekintettel a termonukleáris fúziós atomenergia kutatási programra*), valamint intelligens termelési rendszerek kifejlesztése a gyártóipar számára. A szerződés megkötésére legkorábban 2005-ben kerülhet sor.

Az Európai Unió 1994-ben kötötte első tudományos együttműködési megállapodást Ausztráliával. Az elmúlt időszakban különösen az információs technológiák, a mezőgazdasági kutatások és a biotechnológia területén volt gyümölcsöző az együttműködés. A 2002-ben létesített Európai - Ausztrál Tudományos és Technológiai Együttműködési Fórum (*FEAST*) – amelyet egyes EU-tagországok, az Európai Bizottság, valamint az ausztrál kormány szponzorál – új lendületet adott a tudományos kooperációnak. Az EU az ausztrál kapcsolatot szeretné kiterjeszteni Új-Zélandra is, ahol kiváló kutatók működnek a biológiában, a mezőgazdasági kutatásban, egészségügyi kutatásokban, valamint geológiában.

Kanadával először 1996-ban kötött az EU tudományos együttműködési megállapodást, amely nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a 4. és az 5. Keretprogramban több mint 150 kutatási projektben regisztráltak egy vagy több kanadai résztvevőt. Hagyományosan gyümölcsöző az együttműködés a környezetvédelem, az egészségügyi célú genomika, az információs technológiák, az élelmiszerbiztonság, a nanotechnológiák, valamint az űrkutatás területén.

Dél-Koreában HO KOON PARK kutatási miniszterrel 2003 májusában tárgyalt PHILIPPE BUSQUIN főbiztos a tudományos együttműködési megállapodás előkészítéséről. A jövőben mindkét ország növelni akarja úgy a költségvetési, mint a magánbefektetéseket a kutatásba, mert úgy tartják, hogy a tudás alapú társadalomban tud kibontakozni a versenyképesség. Dél-Korea csatlakozott az ITER-programhoz, és kiváló kapacitásokkal rendelkezik a biotechnológia, az információs technológiák, a nanotechnológiák, a környezetvédelmi technológiák és az űrkutatás területén.

A gazdaságilag fejlett országokkal való tudományos együttműködés egyik legfontosabb multilaterális programja a termonukleáris atomenergia⁵⁴ kutatás. Ebben a programban az EU mellett az USA és Japán játszik fontos szerepet⁵⁵, Kanada 2004-ben kilépett a programból. Az ITER program – *amely terv szerint több, mint harminc évig fog tartani* - teljes költségvetése becslések szerint 10,3 milliárd euró lesz. A következő tíz évben szeretnék megépíteni a fúziós erőművet, amely létesítésének költségeit 2000. évi árakon 4,57 milliárd euróra becsülik. A teherviselés változni fog attól függően, hogy az erőmű hol lesz megépítve. Az Európai Unió Versenyképességi Tanácsa 2003. november 26-án fontos döntést hozott arról, hogy Európa Cadarache (Franciaország) helyszínnel fog pályázni, de a létesítmény jogi székhelye Spanyolországban lenne bejegyezve. A feleknek azonban a több forduló tárgyalásokon sem si-

⁵⁴ ITER: International Thermonuclear Experimental Reactor

⁵⁵ COMMISSION COMMUNICATION TO THE COUNCIL: State of progress of the negotiations concerning the ITER international nuclear fusion energy research project (szám és dátum nélkül)

került megegyezésre jutniuk a kísérleti termonukleáris atom reaktor felépítésnek helyét illetően. Kanada visszalépésével egy európai (*Cadarache Franciaországban*) és egy japán helyszín (*Rokkasho-Mura*) maradt versenyben. Oroszország és Kína inkább az európai helyszínt, míg az USA és Dél-Korea inkább a japán helyszínt fogadnák el.

A független szakértői jelentés⁵⁶ szerint a tudományos és szakmai szempontoknak mindkét helyszín egyaránt megfelel. Az európai helyszín támogatói *Cadarache*-t többek között a korábbi fúziós kutatások nemzetközi reputációja miatt tartják jobbnak, és felhívják a figyelmet arra, hogy a japán helyszín földrengés által veszélyeztetett törésvonal mellett van. A japán helyszínt támogatók érettnak tartják Japánt arra, hogy e monumentális nemzetközi kutatási program házigazdjaként vezető pozícióba kerüljön a nemzetközi tudományos közéletben is. Egyes elemzők⁵⁷ úgy vélik, hogy az USA álláspontjának megmerevedésben a szakmai szempontok mellett politikai megfontolások is komoly szerepet kapnak: ugyanis Japán támogatja az USA iraki politikáját, míg Franciaország következetesen háborúellenes magatartást tanúsít. A 2004. március 23-i tokiói tárgyalásokon Japán felajánlotta, hogy osszák meg a programot Japán és Franciaország között, ez az európai tárgyaló fél számára elfogadhatatlan volt. A 2004. június 18-i bécsi tárgyalási fordulón a japán fél is és a európai delegáció is egyes kapcsolódó – *de az eredeti költségvetésben nem tervezett* – kutatási programok fedezetére további 450 millió eurót ajánlottak fel, így ismét tökéletes patthelyzet alakult ki. A döntés elmaradása késedelmet fog okozni a program megvalósításában, hiszen addig sem egyes fontos technikai részletekről, sem a költségvetés véglegesítéséről nem lehet megállapodni, amíg a helyszín kérdésében döntés nem születik.

2.2.2. Tudományos együttműködés a fejlődő és a felemelkedő országokkal

Az ún. ACP-országokkal⁵⁸ való együttműködést a Cotonou Egyezmény alapozza meg. Ezek az országok rendkívül változatos képet mutatnak úgy a gazdasági és politikai stabilitás, mint a fejlődési képesség terén. Az Európai Unió stratégiája, hogy többek között a kutatás eszközeivel is támogassa ezeknek az általában rendkívül szegény országoknak a tartós és fenntartható fejlődés útjára állását. A 6. Keretprogram hét tematikus prioritásának felhívásai ezért nyitottak az ACP-országok kutatói számára, sőt anyagi támogatásra is jogosultak, hogy ezt a lehetőséget a gyakorlatban is ki tudják használni. A tudástranszfer a következő területeken élvez kiemelt támogatást az EU részéről: (i) a szociális szféra, (ii) a környezetgazdálkodás, (iii) a globalizáció jobb megértése, (iv) a jó kormányzás, (v) energia és közlekedés, (vi) információs és kommunikációs technológiák, (vii) fenntartható kereskedelem, különös tekintettel az élelmiszer kereskedelemre.

A fejlődő országokkal való együttműködés javítására a 2003. február 17-19. között Johannesburgban megrendezett konferencián felvázolták az „*Új partnerkapcsolat Afrika fejlődéséért*”⁵⁹ programot. A program keretében az EU közreműködésével egy új, Magas Szintű Tudományos és Technológiai Fórumot hoznak létre a tudományos ügyekért felelős afrikai miniszterek és vezető politikusok számára. A magas szintű politikai fórum mellett egy – kiváló afrikai tudósokból, menedzserekből és politikusokból álló – munkacsoportot létesítenek, akik elemzésekkel, jelentésekkel, tanácsokkal és stratégiai tervekkel segítik a Fórum munkáját. Ezen kívül létrehoznak egy elektronikus platformot is, amely lehetővé teszi a gyors információ- és eszmecsere a vezető politikusok, a tudósok és az ipari vezetők között.

⁵⁶ King Report

⁵⁷ <http://www.eupolitics.com/>

⁵⁸ African, Caribbean and Pacific States

⁵⁹ NEPAD: New Partnership for Africa's Development

Az EU és az ACP országok részvételével 2001-ben felállított speciális munkacsoport rövidesen előterjeszti „Közös jövőkép a kutatásról és a fenntartható fejlődésről” című hosszú távú akcióprogram javított változatát, amelyet a *Cape Town Forum on Research and Development* 2002. évi dél-afrikai ülésén vázoltak fel. A kutatásért felelős afrikai miniszterek akkor elhatározták, hogy az évtized végéig a GDP legalább 1%-át kutatás-fejlesztésre fogják felhasználni. A program lehetővé teszi, hogy az Európai Fejlesztési Alapból 50 millió eurót használjanak fel a középtávú EU–ACP Közös Akciótervben körvonalazott célokra.

A 6. Keretprogram időszakában a kutatási együttműködés prioritásai az (i) egészségügyi kutatások (*a szegénységgel összefüggő betegségek, a közegészségügy hatékonysága, hatóanyag rezisztencia, gyermekhalandóság, az egészségügyi rendszerek modellezése, új vakcinák, stb.*); (ii) oktatás-képzés (*egyenlő esélyek a tudás megszerzésre, információs technológiák, stb.*); (iii) környezetvédelem (*környezetkímélő agrotechnológiák, a természetes ökoszisztémák védelme és restaurációja, a biodiverzitás fenntartása, küzdelem az elsivatagosodás ellen, a természeti erőforrások védelme, stb.*); (iv) mezőgazdasági kutatások (*élelmiszerbiztonság, termesztési és tenyésztési technológiák, betakarítás-tárolás-feldolgozás, hiányterületek és kevésbé hasznosított termények, stb.*)

A latin-amerikai és karibi országokkal való együttműködést az 1999-ben Rio de Janeiróban ALCUE konferencia helyezte új alapokra. A Madridban 2002-ben megtartott ALCUE csúcstalálkozó megerősítette a folyamatot, itt pontosították „Közös jövőkép a kutatásról és a fenntartható fejlődésről” című hosszú távú akcióprogram egyes részleteit. Megerősítették, hogy (i) a tudományos együttműködés a felek közös politikai akaratának megnyilvánulása, (ii) az együttműködés hajtóereje a szociális fejlődés, valamint a tudás megszerzése iránti igény, (iii) a kooperáció célja a régiók tudásbázisának és oktatási rendszerének közelítése, (iv) a tudományos kutatásnak közvetlenül kell szolgálnia a régiók szociális fejlődését (v) a kutatási együttműködést olyan jól definiált témákra orientálják, amelyek kölcsönös érdeklődésre tartanak számot. Ezen a bázison a latin-amerikai országokkal való tudományos együttműködés prioritásai a 6. Keretprogram időszakában: (i) egészségügy és életminőség (*a betegségek megelőzése és kezelése, a táplálkozás és élelmiszerbiztonság egészségügyi hatásai, stb.*); (ii) információs technológiák (*tudományos és gazdasági alkalmazások hatékonysága, oktatás és képzés az IST használatára, stb.*) (iii) versenyképes növekedés a globális környezetben (*tiszta termelési technológiák a mezőgazdaságban és az iparban, élelmiszerbiztonság és minőség, stb.*); (iv) fenntartható fejlődés és urbanizáció (*a vízkészletek hasznosítása és védelme, szennyvíztisztítási technológiák, tiszta energiatermelő rendszerek, stb.*) (v) a kulturális értékek megőrzése (*a kulturális értékek feltárása, konzerválása és gazdasági haszna, oktatás és turizmus, stb.*); (v) az előző területek közötti kölcsönhatás (*innovatív kapacitások fejlesztése, oktatás és képzés, kutatók mobilitása, stb.*)

Brazília gyorsítani szeretné a tudományos együttműködést Európával. A Brazil–EU tudományos együttműködési egyezményt előkészítő tárgyalások megkezdése után ROBERTO ATILA AMARAL VIEIRA tudományos és technológiai miniszter felállított egy munkacsoportot, amelynek feladata az egyezmény mielőbbi megkötésének elősegítése, valamint a 6. Keretprogramban való részvétel megalapozása. Brazília nagy hangsúlyt helyez a nemzetközi regionális kutatás-fejlesztési programokra, a portugál nyelvű afrikai országok bevonásában szerepet is vállalna. A multilaterális regionális kutatás-fejlesztési programok az európai kutatáspolitikai homlokterében állnak, ezért ezen a téren áttörés várható. A tudományos együttműködési megállapodást 2004. január 19-én írták alá, hatálybalépése a ratifikáció után még idén várható.

Chile már 2002 szeptemberében megkötötte a tudományos és technológiai együttműködési szerződést az Unióval, a szerződés ratifikációja folyamatban van. Mexikóval a tárgyalások előrehaladott állapotban vannak, minkét fél elfogadta a szerződés tervezetének spanyol nyelvű változatát. Mexikó már a 4. Keretprogramban (*30 közös projekt*) és az 5. Keretprogramban (*20 közös projekt*) is az ACP-térség egyik legfontosabb együttműködő partnere volt. A tudományos együttműködési megállapodást 2004. február 3-án írták alá, a hatálybalépés a ratifikáció után még ez évben várható. A latin-amerikai országok igénylik az EU segítségét az európai eredményeket és a 6. Keretprogramot ismertető konferenciák megszervezésben.

A regionális együttműködés jó példái voltak az elmúlt időszakban a latin-amerikai és európai felsőoktatási intézmények együttműködését támogató ALFA-program, a latin-amerikai diákok posztgraduális európai tanulmányait támogató ALBAN-program, továbbá az „@lis” egyezmény, amely az információs technológiák fejlesztését és alkalmazását támogatta a telekommunikáció, az elektronikus kereskedelem, valamint a tudományos műhelyek hálózatának kialakítása terén.

Az ázsiai országokkal való tudományos együttműködés a nagy országokkal (*pl. Kínával és Indiával*) megkötött kétoldalú megállapodásokon alapul, illetve a kisebb országok csoportjaival (*pl. ASEAN, ASEM*) kialakított regionális együtt működés útján valósul meg.

Az ASEM-országokkal tematikus programok mentén folyik az együttműködés, általában egy vagy több EU ország részvételével. Az elmúlt időszakban sikeres konferenciákat rendeztek (i) az erdészeti kutatások terén (*Kína és Finnország*), a haltenyésztés témájában (*Kína, Görögország és Belgium*), (ii) a tisztább ipari termelés terén (*Ausztria, Dánia és a Fülöp-szigetek*), (iii) a vízügyi kutatásokban (*Kína, Franciaország és Portugália*), és (iv) az élelmszerbiztonság területén (*Malajzia és az Európai Bizottság*). Az erdészeti és a vízgazdálkodási kutatások témakörében újabb, szűkebb tematikájú konferenciákat terveznek.

Az ASEAN-országokkal a tudományos együttműködést a Közös Kooperációs Bizottság (JCC) Tudományos és Technológiai Albizottsága koordinálja. Jelenleg öt projekt van megvalósítás alatt az energiatermelés, a környezetvédelem, az egyetemi hálózatok fejlesztése és a szellemi jogvédelem területén, összesen mintegy 55 millió eurós költségvetés tervezettel. További két program van előkészítési fázisban – mintegy 20 millió euró költségvetéssel – a szabványok és a minőségbiztosítás terén.

2.2.3. Tudományos együttműködés a mediterrán partnerekkel és a nyugat-balkán országokkal

A mediterrán országokkal való együttműködésnek hosszú és sikeres története van, már az előző keretprogramokban is sok hasznos kezdeményezés szolgált a térség speciális problémáinak kezelését a tudomány eszközeivel. Az Európai Kutatási Térség kiterjesztésében a mediterrán tagországok (*Görögország, Spanyolország, Olaszország, stb.*) különösen érdekeltek és aktívak. A nem EU tag mediterrán országok közül Izrael 2003. június 10-én írta alá a társulási szerződést, ratifikációja folyamatban van. Marokkóval és Tunéziával a kétoldalú tudományos és technológiai együttműködési szerződések megkötésére 2003. június 26-án került sor, ezek ratifikációja is folyamatban van. Egyiptommal a tárgyalások előrehaladott stádiumban vannak, de az együttműködési megállapodás véglegesítésére és aláírására még nem került sor.

A 6. Keretprogram tematikus prioritásai számos lehetőséget adnak a mediterrán országok kutatóinak együttműködésére, valamint a tudomány tágabb körét lefedő specifikus tevékenység-

gek programja⁶⁰ további lehetőséget nyújt a térség speciális problémáinak kutatására. A kifejezetten mediterrán együttműködésre tervezett programok (i) a környezetvédelem (*az integrált vízgazdálkodást átfogó politika; a vízfelhasználás hatékonyságának növelése; fejlett víztisztítási és újrahasznosítási rendszerek*), (ii) a kulturális örökség védelme és megőrzése (*új technológiák a régészetben; konzerválási és felújítási technológiák összehasonlító szimulációja*), valamint (iii) az egészségügyi kutatások (*a regionális betegségek határokon átnyúló hatása és kezelése; egészségügyi szervezetek reformja; a sokkhatások egészségügyi és társadalmi következményei; genetikailag öröklődő mediterrán betegségek*) témakörébe sorolhatók.

A mediterrán együttműködést monitorozó bizottság⁶¹ javaslata szerint az együttműködést az előbb említett témákon kívül várhatóan kiterjesztik a kommunikációs rendszerek, a mezőgazdaság, az energiagazdálkodás, valamint az innovációs rendszerek kutatására is. Javasolják a humán potenciál jobb kihasználását és fejlesztését szolgáló mobilitási programok (*Marie Curie Actions*) erőteljesebb hasznosítását a mediterrán térségben. Javasolják megteremteni a szervezeti kereteket a jó gyakorlat felismeréséhez és elterjesztéséhez, a kutatás-fejlesztést és innovációt értékelő indikátor rendszerek alkalmasságának javításához, az információs rendszerek új generációjának bevezetéséhez, és a szabályozó rendszerek korszerűsítéséhez a mediterrán régióban. A bizottság számos rövid és közép távú programot ajánlott az együttműködés hatékonyságának növelésére. Az Akcióterv végrehajtásának folyamatos ellenőrzésére *ad-hoc* bizottságot állítottak fel.

Az öt nyugat-balkáni országnak – *Albániának, Horvátországnak, Bosznia-Hercegovinának, Szerbia-Montenegrónak és Macedóniak* – társulási és stabilitási egyezménye van az Európai Unióval, amelynek gyakorlati megvalósulását nagymértékben segíti a tudományos és technológiai együttműködés. Már az 5. Keretprogram INCO-programjának keretében 4,3 millió euró költségtervvel indított célzott pályázati felhívásra 2001-ben 58 pályázat érkezett be, amelyből 8-at találtak finanszírozásra érdemesnek. A 6. Keretprogramhoz kapcsolódóan a nyugat-balkán országokkal való tudományos együttműködés prioritásai (i) a környezetvédelem, (ii) a vízellátás a megújítható energiaforrások, és (iii) az egészségügyi kutatások.

A Bizottság 2001. október 23-án szervezte meg a nyugat-balkáni országok tudományos miniszterei személyes képviselőinek első találkozóját, amelyet két miniszteri konferencia követett 2002 áprilisában Bukarestben, és 2002 szeptemberében Szófiában. A legutóbbi nyugat-balkán tudományos és technológiai miniszteriális konferenciának a görög elnökség adott otthont, Thessalonikiben rendezték meg 2003 júniusában. A Bizottság és a tagországok képviselői mellett az öt nyugat-balkáni ország, valamint a négy társult balkáni ország képviselői is részt vettek a konferencián. Több más dokumentum mellett tárgyalták a kutatás közös jövőképeről készített előterjesztést, valamint az együttműködés megvalósítását szolgáló Akcióprogram tervezetét.

A nyugat-balkán országok kutatóintézetei a harmadik ország jogi személyeire vonatkozó feltételek mellett részt vehetnek a 6. Keretprogram tematikus prioritásaiban, amelyek költségvetésén belül a három kiemelt ország csoport (*a mediterrán és nyugat-balkán országok, fejlődő országok, valamint Oroszország és az újonnan függetlenné vált országok*) részvételét összesen 285 millió euróval támogatják. Ezen kívül a környezetvédelem és az egészségügyi kutatások terén nyitott számukra a nemzetközi tevékenységet elősegítő specifikus program is, amelynek költségvetésben összesen 315 millió euró áll rendelkezésre az előbb említett országokkal való tudományos együttműködés támogatására.

⁶⁰ Specific activities covering a wider field of research

⁶¹ MoCo: The Monitoring Committee for Euro-Mediterranean S&T Co-operation

A nyugat-balkáni országok 6. Keretprogramban való eredményesebb részvétele érdekében, valamint a Közös Kutatóközpont (JRC) munkájába való bekapcsolódás elősegítése végett a Bizottság és a horvát tudományos kormányzati szervek közösen rendeztek információs konferenciát Dubrovnikban 2002. november 18-20. között. A Keretprogram 2003. évi költségvetésének hagyományos kutatási programok (STREPS) fejezetében, a koordinációs tevékenységek rovatában, valamint a specifikus támogatási akciók (SSA) rovataiban összesen 600 ezer eurót különítettek el kifejezetten a nyugat-balkáni országok kutatói részvételének támogatására.

2.2.4. Tudományos együttműködés Oroszországgal és az újonnan függetlenné vált országokkal

Oroszország és az újonnan függetlenné vált államok kilábalása a Szovjetunió összeomlását követő gazdasági és politikai káoszról, valamint a térség stabilitásának megteremtése az Európai Unió alapvető érdeke. Oroszországgal és Ukrajnával megkötött Tudományos és Technológiai Együttműködési Egyezmények fontos részét képezik a Partneri és Kooperációs Egyezményeknek⁶². Kazahsztánnal folynak a tárgyalások az EUATOM keretprogramhoz való csatlakozás feltételeiről, de egyelőre nem tervezik a csatlakozást a 6. Keretprogramhoz. Oroszország és Ukrajna részt vesz az EURATOM keretprogramban is. Az orosz kutatóintézetek, valamint az utódállamok kutatóintézeti rész vehetnek a 6. Keretprogram tematikus és horizontális aktivitásaiban, sőt az ipari termelési rendszerek, a környezetvédelmi kutatások, valamint az egészségügyi kutatások területén célzott támogatásokkal segítik ezen országok részvételét a közös kutatásokban.

Oroszország és az újonnan függetlenné vált országok kutatási potenciáljának megőrzését külön nemzetközi szervezet segíti⁶³, amelynek tagjai az EU-tagországok, egyes társult országok – köztük Magyarország – valamint az Európai Bizottság is. A szervezet titkárságát eddig jórészt a Bizottság finanszírozta, a beszámolási időszakban megállapodás született a titkárság önállóságának megteremtéséről.

Az INTAS Közgyűlésének 32. ülését tartották Brüsszelben 2004. március 25-én. Az ülést Monnik Desmeth asszony, a Közgyűlés soros belga elnöke vezette le, a titkári teendőket ellátását Jaak Sinnaevetől Alain Gérard vette át. Az INTAS 2004. évben hat tematikus, illetve regionális pályázati felhívást tett közzé, ezek: INTAS - Airbus 2004, INTAS - Kazahsztán 2004, INTAS - Uzbekistan 2004, INTAS "Transforming Societies: East-West", INTAS "Information Technology", INTAS "Position Sensitive Detectors". Az INTAS korábbi tevékenységének és eredményeinek értékelésére, valamint a tervezett programok bírálatára külső (független) szakértői bizottságot kértek fel, amelynek tagja NYÍRI LAJOS is.

Az INTAS alapszabályát a változó belga törvények miatt módosítani kell, de ez csak szövegmódosítást jelent, érdemi változtatást nem terveznek. Az INTAS megalapítása tizedik évfordulójának tiszteletére szóba került egy kibővített ünnepi közgyűlés és konferencia megrendezése, amelyre meghívják pl. az EP ITRE Bizottságának tagjait, a következő elnökségek képviselőit, stb. A rendezvényről még nem született döntés, de ha lesz ilyen konferencia, akkor azt november hónapra, a tervezett EU-Orosz csúcstalálkozó előtti időszakra ütemezik.

⁶² PCAs: Partnership and Co-operation Agreements

⁶³ INTAS

Az Európai Bizottság 2003. február 28-án juttatta el javaslatát⁶⁴ a Tanácshoz és a Parlamenthez, amelyben öt évvel javasolja meghosszabbítani az Oroszországgal 2001-ben megkötött, 2002. december 31-én lejárt tudományos és technológiai együttműködési megállapodást. Az együttműködési megállapodás aláírása megtörtént, az egyezmény ratifikációja folyamatban van.

A megállapodás a 6. Keretprogram (2002–2006) költségvetéséből évente 0,11 millió eurót irányoz elő az együttműködés megvalósítására, ez magában foglalja az EFTA-országok és a csatlakozó országok hozzájárulását is. Az összeg 45%-a fordítható a közös kutatási programok előkészítésére, az EU–Orosz Közös Bizottság üléseinek finanszírozására, továbbá információ cserére, valamint az együttműködés monitorozására és értékelésére. Az éves költségvetés 55%-a fordítható közös konferenciák és tudományos munkacsoport ülések megrendezésére az Európai Unió országaiban és Oroszországban. A közös projektek a 6. Keretprogram specifikus programjainak témaköreibe illeszkednek, a javasolt témákat a Bizottság illetékes Főigazgatósága bírálja majd el.

Úgy az Európai Unió, mint Oroszország kölcsönösen érdekelt az űrkutatás területén való együttműködésben, azon belül is különösen a szatellit navigációs rendszerek (*GALILEO*) fejlesztésében, az űrjárművek és űrkutatási eszközök fejlesztésében, valamint a környezetvédelmi és biztonsági megfigyelő rendszer (*GMES*) kiépítésében.

Elkezdődtek a tárgyalások az európai *GALILEO* és az orosz *GLONASS* szatellit navigációs rendszerek kompatibilitásának megteremtéséről, amely egyúttal új közös szabványok elfogadását is szükségessé tenné. A helymeghatározó, a navigációs és az időmérő jelek sugárzása és mielőbbi gazdasági hasznosítása stratégiai jelentőségű mindkét fél számára.

A hosszú távú együttműködés második prioritása a hordozójárművek fejlesztése, amelyek feltétlenül fontosak a függetlenség elnyeréséhez az űrkutatásban. A felek megegyeztek abban, hogy az ESA közreműködésével elkezdik a többször felhasználható űrjárművek új generációjának kifejlesztését, valamint új fellövési technológiákat dolgoznak ki.

Az együttműködés harmadik kulcsfontosságú területe a környezetvédelmi és biztonsági szatellit megfigyelő rendszer (*GMES*)⁶⁵ kiépítése, amelynek adatai hasznosíthatók lesznek majd a környezetvédelemben, a globális változások jobb megismerésében, a fenntartható fejlődés megvalósításához, a humanitárius segítségnyújtáshoz, a konfliktusok megelőzéséhez és a válságmenedzseléshez. Mivel a környezetvédelmi és biztonsági megfigyelő rendszereknek globális jelentősége van, a *GMES* kiválóan alkalmas együttműködés kialakításra az Európai Unió és az Orosz Föderáció között, ezért BUSQUIN főbiztos meghívta az orosz fél képviselőjét a *GMES* Felügyelő Bizottságába. Válaszul az orosz fél felajánlotta a hozzáférést adatcsere révén a Földet megfigyelő orosz szatellit rendszerek bizonyos adatbázisaihoz.

2.3. A magyar tudomány népszerűsítése az Európai Unióban

A magyar tudomány reputációja az Európai Unióban hagyományosan jó. A populáció lélekszámához viszonyítva kiemelkedően nagy számú magyar származású Nobel-díjas tudós tiszteletet parancsol. A magyarok ötletessége, a tudományos problémák eltérő megközelítése, a pragmatikus megoldások jó megítélést biztosítanak a magyar kutatóknak napjaink tudomá-

⁶⁴ COM(2003) 95 final, Brussels, 27.02.2003

⁶⁵ Global Monitoring for the Environment and Security

nyos közéletében is, amint erre Balázs Péter magyar főbiztos sikeres parlamenti meghallgatása során emlékeztette az európai politikusokat.

A magyar tudomány népszerűsítéséért legtöbbit maguk a magyar tudósok tehetnek és tesznek is. Az új tudományos eredmények közzététele referált nemzetközi szakfolyóiratokban - sőt ezek mielőbbi közlése tudományos konferenciákon és az Internet lehetőségeit kihasználva - semmilyen más népszerűsítő eszközökkel nem helyettesíthetők. A tudományos publikációk száma, valamint a hivatkozások tekintetében átlagosnál jobb statisztikai mutatókkal rendelkezünk, különösképpen, ha ezeket a mutatókat a kutatási ráfordítások arányában szemléljük.

Az Európai Unió tudományos közléte jórészt tulajdonképpen a tagországok tudományos tevékenységének összességét jelenti, az uniós kooperáció csak annyi, mint hab a tortán. Ezen állítást az is bizonyítja, hogy az Európai Unió kutatási költségvetése a tagországok összes kutatási ráfordításainak kevesebb mint 5%-ára tehető. Továbbá a tagországok kutatási aktivitása nem tekinthető izolált nemzeti tevékenységnek, gondoljunk csak a globális kölcsönhatásokra az információcsere révén, vagy akár a kutatók mobilitására. Az igazi tudományt egyébként sem kell „globalizálni” vagy „európai léptékűvé” tenni, hiszen már ösidőktől fogva önmagában az. Ebben a megközelítésben az Európai Unióhoz akkreditált brüsszeli TÉT attasé lehetőségei a magyar tudomány népszerűsítése terén eltörpülnek az Unió tagországainak fővárosaiban (így különösen Párizsban, Londonban, Berlinben, Rómában, Helsinkiben, stb.) tevékenykedő TÉT-attaséi kollégák feladataihoz és eredményeihez képest. A brüsszeli TÉT-attasé feladatai alapjaiban különböznek a bilaterális feladatokat ellátó attasék munkájától, hiszen Brüsszelben a TÉT-attasé mintegy interfészként működik a magyar és az uniós kormányzati szervek között, és legfontosabb feladata a magyar érdekeket képviselni az Európai Unió kormányzati munkájában és döntéshozó mechanizmusában.

Az Unió szintjén a 6. Keretprogramban való részvétel és sikerarány jellemezheti talán az egyes országok eredményességét és népszerűségét, bár ez sem tekinthető tökéletesen egzakt vagy kizárólagos mutatónak. Ha ezt elfogadjuk egy mutatónak sok lehetséges egyéb közül, akkor azt mondhatjuk, hogy a magyar kutatók népszerűek, mert a 6. Keretprogram eddigi pályázati felhívásaiban a várakozásoknak megfelelően szerepeltek (ami a csatlakozó országok közül rajtunk kívül csak a cseh és a szlovén kutatókról mondható el).

Népszerűsíteni hosszú távon csak azt lehet, ami igazán jó: nem véletlen, hogy az Európai Unió vezető tudománypolitikai fórumain egyre többször hangzik el a „kiválóság” fontossága. Minden olyan kezdeményezés, amely a kutatói kapacitásokat növeli és a magyar kutatók munkafeltételeit javítja egyúttal a magyar tudomány népszerűsítésének bázisát is jelenti. Továbbá minden olyan kezdeményezés, ami a magyar kutatók nemzetközi kapcsolatrendszerének fejlesztését szolgálja, egyúttal a magyar tudomány népszerűsítését is szolgálja. Nagyon kedvezőtlen megítélése és rossz nemzetközi visszhangja volt annak, hogy a kormány legutóbbi gazdasági megszorító intézkedései a kutatási ráfordításokat is megnyirbálták, amelyek amúgy is alacsonyabbak voltak az európai átlagnál.

Nagyon jó fogadtatása volt ellenben Brüsszelben az elmúlt év végén elfogadott új magyar törvénynek a kutatási és innovációs alapról⁶⁶, valamint a kutatás-fejlesztés kormányzati irányításának átszervezéséről érkezett híreknek. Ennek a tudománypolitikai folyamatnak megismertetése és népszerűsítése érdekében 2004. március 2-án az Állandó Képviselő új épületében ún. ebéd idején szemináriumot⁶⁷ szerveztem. A szeminárium házigazdája Balázs Péter

⁶⁶ 2003. évi XC. törvény a Kutatási és Technológiai Innovációs Alapról. Magyar Közlöny 2003/131. (XI. 15.)

⁶⁷ Lunch Seminar on recent developments in the Hungarian research policy. Brussels, 2nd March 2004

nagykövet, a delegáció akkori vezetője volt, előadók pedig DR. VASS ILONA elnökhelyettes, a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal megbízott vezetője, valamint DR. ISI SARAGOSSI, az Európai Bizottság Kutatási Főigazgatóságának igazgatója voltak. A rendezvényre meghívtuk a tagországok, a csatlakozó országok, a társult országok, valamint az EEA- és EFTA-országok tudományos attaséit, az Európai Bizottság Kutatási Főigazgatóságának és Központi Kutatóintézet Főigazgatóságának⁶⁸ felső vezetőit és osztályvezetőit, az Európai Parlament Ipari, Külkereskedelmi, Kutatási és Energiaügyi Bizottságának⁶⁹ elnökét és tagjait, valamint az Európai Tanács Kutatási és Tudományos Főigazgatóságának egyes munkatársait. A rendezvény sikerét jellemzi, hogy a közel száz meghívott közül hatvanhatan résztvettek a szemináriumon, és nagyon jó visszajelzéseket kaptunk.

A magyar tudomány népszerűsítése céljából – KISSNÉ MARJAY MÁRTA JRC összekötő felkérésre – a Központi Kutatóintézet Referencia Anyagok és Méréstudományi Intézetében (*JRC-IRMM, Geel, Belgium*) a csatlakozó országok jobb megismertetése céljából szervezett szeminárium sorozat keretében (2004. június 2-án) magyar előadók is részt vettek. A szemináriumon DR. KROÓ NORBERT, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára tartott sikeres előadást a magyar tudomány helyzetéről, valamint egyes nemzetközileg is figyelemre méltó anyagtudományi kutatási eredményekről. Második előadóként „*Research and Development in Hungary*” című előadásomban a magyar tudománypolitika aktuális kérdéseiről beszéltem, kiemelve a kormányzati szervek és szervezetek átalakítását, valamint az új tudományos és innovációs alap kérdéskörét. Harmadik előadóként URBÁNYI PÉTER, a Magyar Turizmus Rt. brüsszeli irodájának igazgatója a magyar kulturális és természeti értékeket, valamint a magyar turizmus céljait és eredményeit ismertette.

A Magyar Tudományos Akadémia által 2003. november 7-10. között rendezett tudományos világfórum ismertetőjét és felhívását elektronikus úton eljuttattam az Európai Bizottság Kutatási Főigazgatósága, illetve Központi Kutatóintézet Főigazgatósága vezetőihez, az Európai Parlament ITRE Bizottságának tagjaihoz, valamint a tagországok, a társult országok és az EEA/EFTA országok tudományos attaséihoz.

A Szent-Györgyi Albert Ösztöndíj 2004. évi pályázati felhívásairól szóló ismertető anyagot továbbítottam a tagországok és a társult országok tudományos attaséinak, valamint az Európai Bizottság Kutatási Főigazgatósága egyes vezetőinek.

2004. június 9-én a délnyugat-norvégiai Stavanger régió brüsszeli Stavanger-regionen Europakontor irodájának felkérésére előadást tartottam a norvég kutatószervezők csoportja részére a magyar kutatópolitika aktuális kérdéseiről. Az előadás tartalma gyakorlatilag meggyezett a JRC geeli kutatóintézetében elhangzott előadással.

Nemcsak a magyar tudomány népszerűsítése fontos Európában, hanem az európai tudománypolitikai folyamatok megismertetése is fontos Magyarországon. Ennek érdekében egyes információkat közvetlenül továbbítottam a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárságára, a Felsőoktatási Konferenciák Szövetségének titkárságára, illetve az egyetemek rektoraihoz. Utóbbira jó példa az európai egyetemek kutatásban betöltött szerepéről szóló, BUSQUIN főbiztos védnökségével Liegeben 2004. április 26-28. között megrendezett tudományos konferencia, amelynek felhívását február elején továbbítottam az egyetemek rektoraihoz és a főiskolák főigazgatóihoz, így a magyar egyetemek megfelelően tudták képviselni magukat.

⁶⁸ Directorate-General Research (DG RTD) and Directorate-General Joint Research Centre (DG JRC)

⁶⁹ European Parliament, Committee for Industry, External Trade, Research and Energy (ITRE)

A Nyugat-Magyarországi Egyetem felkérésére 2004. január 6-án a Doktori Iskola szervezésében előadást tartottam „Az Európai Unió kutatáspolitikája és a 6. KTF-Keretprogram” címmel egyetemi oktatók és doktorandus hallgatók részére (8. melléklet).

A Felsőoktatási Konferenciák Szövetségének meghívására és szponzorálásában 2004. február 26-án a Rektori Konferencia ülésén az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, február 27-én pedig a Főiskolai Főigazgatók Konferenciáján a Budapesti Műszaki Főiskolán tartottam előadást „Az Európai Unió kutatáspolitikája. Felkészülés a tagállami működésre” címmel (9. melléklet)

Javasolom a magyar tudomány népszerűsítése érdekében 2005 évben – *együttműködésben a Magyar Tudományos Akadémiával* – egy legfeljebb 7 előadásból álló, zártkörű tudományos rendezvénysorozat megszervezését Magyarország Állandó Képviselétén a 2004. évi brüsszeli svéd tematikus konferenciák⁷⁰ mintájára. A rendezvény házigazdája az Állandó Képviselő vezetője lenne. Meghívtak az állandó képviselők vezetői, a tagországok, a csatlakozó országok, a társult országok, valamint az EEA- és EFTA-országok tudományos attaséi, továbbá egyes tudománypolitikai szempontból fontos országok (USA, Kanada, India, Kína, Oroszország, stb.) brüsszeli tudományos attaséi, az Európai Bizottság Kutatási Főigazgatóságának és Központi Kutatóintézet Főigazgatóságának vezetői, az Európai Parlament Ipari, Külkereskedelmi, Kutatási és Energiaügyi Bizottságának elnöke és tagjai, illetve az Európai Tanács Kutatási és Tudományos Főigazgatóságának egyes munkatársai, valamint az aktuális tudományterület ismert tudósai a Benelux államokban (*egyetemi oktatók, akadémiai és ipari kutatóintézetek kutatói, stb.*) lennének, összesen mintegy 150 fő.

Az előadások pedig akár a Mindentudás Egyeteme előadássorozatának egyes kiválasztott előadásai lehetnének, de szélesebb körből is lehetne meríteni. Az előadássorozat mottója a „*Hogyan tovább?*” lehetne, és az előadókat arra kérnénk, hogy előadásuk végén jelöljék meg azokat a neuralgikus pontokat vagy kulscérdéseket tudományterületükön, ahol az új tudományos eredmények elérése jelentős áttörést eredményezhetne a jövőben.

A rendezvénysorozat jól szolgálná a magyar tudomány népszerűsítését az Európai Unió fővárosában, egyúttal más diplomáciai küldetésnek is eleget tenne.

3. KAPCSOLATOK MÁS SZAKTERÜLETEKKEL

3.1. Kapcsolattartás és kooperáció más szakterületekkel

A tudomány, a kutatás és a technológia jellegénél fogva minden szakterületet átfed. Munkám során a beszámolási időszakban igyekeztem egyes szakkérdésekben a különböző szakterületeken – de különösen az egészségügyi kutatások, az atomenergia kutatások, a biotechnológia, a mezőgazdasági kutatások és az informatika területén – kooperálni szakattal kollégáimmal, valamint az itthoni intézményekkel és hivatalokkal.

3.2. Részvétel a különböző munkacsoportok munkájában

A beszámolási időszakban legfontosabb munkám volt a G-14 Kutatási Munkacsoport, valamint a G-15 Egyesített Kutatási és Atomkutató Munkacsoport munkájában Magyarország

⁷⁰ Views on research & innovation. European Challenge and Swedish R&D (<http://www.views.se>)

képviselőtételnek ellátása. A G-16 Tudományos és Műszaki Kutatási Bizottság (*CREST*) ülésein esetenként a magyar képviselő társaságában vettem részt.

DIENES-OHM EGON nagykövet mellett részt vettem az Állandó Képviseltek Vezetői Munkacsoportjának (*COREPER-1*) ülésein a G-14 és G15 Munkacsoportok által előkészített (*kutatósi*) napirendi pontok esetében, és feljegyzést készítettem a jelentés számára.

A Versenyképességi Tanács üléseinek kutatási témájú napirendi pontjainál a magyar delegáció munkáját segítettem, és feljegyzéseket készítettem a jelentés számára. A Versenyképességi Tanács ülésein a delegációt GOTTFRIED PÉTER államtitkár vezette, a kutatási tárcát 2004. április 1-e előtt DR. SIEGLER ANDRÁS helyettes államtitkár, 2004. április 1-je után BODA MIKLÓS, a Nemzeti Kutatási és Technológia hivatal elnöke képviselte.

A beszámolási időszakban 2003. október közepéig elláttam az informatikai attasé feladatait is. Ebbéli minőségemben rendszeresen részt vettem a Tanács H-5 Telekommunikációs és Információs Társadalom Munkacsoportja üléseinek információs társadalom témakörébe tartozó napirendi pontjain. Az ülésekről jelentéseket készítettem és küldtem az illetékes minisztériumba.

Külön felkérés vagy utasítás alapján részt vettem egyes testületek és speciális munkacsoportok munkájában is a beszámolási időszakban - így például több alkalommal képviseltem Magyarországot az INTAS Közgyűlésének ülésein. Részt vettem az Európai Unió Tagországi Nemzeti Tudomány és Technológia Politikai Tanácsadó Testületei titkárainak 2003. december 4-i brüsszeli értekezletén, amelyen a Tanácsadó Testületek 2004. évi informális ülését készítették elő. Felkérés alapján részt vettem a Baden-Württemberg Tartomány ERA-Net pályázatot előkészítő *ad-hoc* munkacsoportjának ülésén 2004. június 8-án Brüsszelben.